Ki Symboh Pyrkhat

Thup I

KA JINGSHAKRI

1999

Ki Symboh Pyrkhat

Thup I KA JINGSHAKRI

Ba la pynmih ban pynsah Jingkynmaw ia ka Jingshakri

I Rev. H. M. Rapthap

Ba la pynbit pynbiang (edited)

da

I Rev. M. J. Hynniewta Ph. D.

La Pynmih da

Ka Jylli Saiñ-Pyrkhat Khristan

Bad

Ka Khasi Book Stall

1999

Ka hok longtrai —

ia ka hok longtrai ia bat da ka Jylli Saiñ-Pyrkhat Khristan

Ka Sien Shon nyngkong 1999

Ki Kopi 2000

La shon ha ka
Printed at Rajesh Printing Press, Shillong-2

— *Dedicated to* —

REV. H. M. RAPTHAP

For his Valuable Years of Service to the Church and the Society

KA JINGKYNTHOH LYNGKOT

Ha ka jingstad bad ha ka ia ba u la buh, u Blei u la wan ban jngoh ia kane ka ri Khasi-Jaiñtia jong ngi lyngba ki mishoneri na ri Wels (Wales). Ka long kaba eh ruh ban mutdur kumno kane ka ri Khasi-Jaiñtia bad ka jaitbynriew Khasi-Pnar kan long lada ka jingshai ka Kospel kam shym la wan poi sha kine ki lum ba ieit jong ngi myn shispahsnem tam mynshwa. Kum ki pait Khristan bad kum ka jaitbynriew ngi dei ban sngewnguh ia u Blei bad ia ki shakri jong u, ki mishoneri, kiba la wan tbeh ia u prew ka jingshai, bad kaba la pynlong ia ngi kumne kumba ngi long.

Ka ju long ka rukom ha man la ki jaka ba ki mishoneri ki leit ban trei, haba ki la ibit ibiang ki leit phai noh sha la ka ri, bad ki ieh ha ki trai ri ban bteng ia ka kam kaba ki la seng. Ka long kumta ha kane ka ri jong ngi ruh. Naduh ba ki mishoneri ki la leit noh, u Blei u la pynmih bad nang pynmih ia ki nongialam kiba trei shitrhem ia ka kam. Bun na ki ki la leit noh na kane ka pyrthei, ki iehnoh ia ka kam ha ka pateng kaba bud, bad kane kan iai bteng na kawei ka pateng sha kawei pat.

Ka long ka akor briew ban pynpaw ia ka jingsngewnguh ia kito kiba la leh bha ia ngi Hooid, ka jingnguh ka dei nyngkong eh ia u Blei, bad ka dei ka kamram jong ngi ban ai burom bad sngewnguh ia kito kiba u Blei u la khot kyrpang ban shakri na ka bynta ka jingmyntoi jong ngi. Kane ka Kot ka long tang ka jingsdang kaba rit eh. Haba ngi tip ba i Pastor H. M. Rapthap i la dei ban shongthait noh ha ka snem 1998, ka la don ka jingpynsngew ban leh ei ei ban pynsah kynmaw ia ka jingshakri jong i ia ka Balang Khristan ha kane ka ri jong ngi. Kumba ngi iatip baroh, ka jingshakri jong i ka la long na ka bynta kiba bun ki kynhun balang kiba don ha kane ka ri India, khamtam ha ki jylla ba Shatei Lam Mihngi, kata lyngba ka jingshakri jong i ha ka Skul Theoloji ha Sohra.

Kane ka Kot kam dei satia shaphang ka jingim ne ka jingtrei i Pastor Rapthap, hynrei ka long kaba la pynmih na ka bynta ban ai burom ia ka jingshakri jong i. Ki jingthoh ki long ha ki phang ba pher ba pher katkum ka jingsngewbit ki nongthoh. Kiba la ia noh synñiang ki long i Dr. I. M. Simon, Bah W. R. Laitflang, Bah. Maurice G. Lyngdoh, Bah B. C. Jyrwa, Dr H. Ghonglah, Bah Sondar Sing Majaw, Rev. S. S. Majaw, Rev. Dr. M.

J Hynnıewta Kyrmen ba kı jıngthoh kiba don ha kane ka kot kın long ka jıngmyntoı ıa ki nongpule

Kane ka Kot kan ym jin da la mih lymda dei da ka jingtreı shıtom kı rangbah kiba la thoh ia kı artikl kumba ngi iohi ha ka Nga sngew ba nga deı ban ai ka jingkhubleı bad ka jingsngewnguh kaba kyrpang ia ki. Kum ka kynhun, *Ka Jylli Saıñ-Pyrkhat Khristan,* ngı pynpaw sngewnguh kyrpang ia ka Khası Book Stall kiba la shim ia ka bynta kaba kham khia ha kaba pynmıh ıa kane ka Kot. Ngi sngewnguh ruh ia i Miss Sandra Ruby M Ramsdam ı ba la pynioh ha ngı ia ka *Cover desıgn* kumba ngı iohı ha kane ka kot

Sa Shisıen pat ngi aı khublei ia i Pastor H. M. Rapthap na ka bynta ka jingshakrı jong i ıa ka Balang bad ia ka jaitbynriew Ngı Duwaı ba u Blei un nang kyrkhu ia i bad ia ka iing ka sem jong ı Ngin duwai ruh ba u Blei un nang pynmih shuh shuh ia ki nongıalam kiba kum ma i ki ban ialam ıa ka Balang sha ka Spah Snem ka ban wan.

M. J. Hynniewta
Nongpynbıt pynbıang
(Edıtor)

LYNNONG

LYNGKOT SHAPHANG KA JINGIM BAD JINGSHAKRI I REV. H. M. RAPTHAP

Katkum ki jingthoh buh jingkynmaw, la kha ia i Rev H.M. Rapthap ha ka 29 tarik u January, 1933 ha ka shnong Nongwar hajan Laitkynsew Ha kata ka por ka shnong Nongwar ka hap hapoh ka Shella *Confederacy* ia kaba la ju synshar mynshuwa da ki saw ngut ki Wadadar. Ha ki snem kiba hadien bad haduh mynta la thung noh tang uwei u Wadadar

I Rev H M Rapthap i la pass ia ka Middle English Leaving Certificate & Scholarship Examination kaba la long u bnai December 1945 bad i la pass bha bad long uba ar (2nd position) ha Ri Khasi Jaintia baroh kawei I la ioh Scholarship Rs 7/- (hynniew tyngka) shibnai na ka bynta baroh saw snem haba i pule ha Shillong Government High School. I pyndep ia ka Matric ha ka snem 1950, ia ka B.D Course na Serampore College ha ka snem 1956 Hadien ba i la hikai ha Cherra Theological College, Sohra kumba phra snem i leit pynbit shuh shuh ialade na ka bynta ka Post-Graduate Course in Theology ha ka snem 1964. I pyndep ia ka M Th Course (Master of Theology) ha ka snem 1966; hadien kata i wan shimti biang ia ka kam kum u Nonghikai ha Cherra Theological College

La thung (ordained) Pastor ia i Rev. H.M Rapthap ha ka Jingiaseng Synod kaba la long ha ka Balang Presbyterian Laitumkhrah ha ka snem 1964 Ha kata ka snem la ordain Pastor tang ar ngut. Sa iwei pat i ba la ioh ordination ha kata ka snem ryngkat bad i Rev Rapthap i long i (late) Rev. S. Glosterwell Syiemlieh.

Ia ki snem kiba bun i Rev. H.M. Rapthap i la pynlut ha Cherra Theological College kum u Nonghikai, bad kum u Principal jong ka College naduh ka snem 1971 haduh ka snem 1985. Ha ka snem 1984-85 i la ioh ka jingkhot ban leit ai ia ka jingshakri jong i kum u Acting Registrar jong ka Senate of Serampore College ha ka por ba u Registrar u shim shuti khnang ba un ioh leit pynbit shuh shuh ialade ha ka jingpule ha Amerika. Ka Synod da ka rai jong ka ha ka Executive Committee ka pynpaw ka jingsngewkmen ba i la ioh kum kata ka jingkhot wat la ka long tang shipor

ruh bad ka la pyllait ia i ban leit shimti ia katei ka kam da kaba sngewbha lem bad ki jingkyrkhu kyrdoh[1]

Hadien ba i la wan phai na ka jingtrei jong i ha ka office jong ka Senate of Serampore, i la trei shipor kum u pastor ha la Pastorate Laittyra, hapoh ka Presbytery Sohra Naduh u bnai April 1988 haduh u March 1994 i don ha Synod Office, Shillong kum u Senior Executive Secretary jong ka K J P Synod, bad hapoh kata ka por i la pyrshang ban leh bun kiei kiei na ka bynta ka jingiaid shaphrang jong ka kam U Blei hapoh ka Synod Ka dei ruh ka por ha kaba ka Synod ka rakhe ia ka jingdap shispah sanphew snem ka jingwan ka Gospel sha Ri Khasi Jaintia Ha kata ka por (period) ka Synod ka la lah ban pyntrei kam ia kiba bun tylli ki project jong ka, bad kiba kham kongsan ki long kine Ka Jingtei ia ka mala kaba ar jong ka Synod House Complex, ka iing kaba kyrpang na ka bynta ban sumar ia ki khunswet, bad ka Guest House ha ka iing Bangla kaba don ha Central Ward, Shillong.

Haba i la trei ar *term* (kata 6 snem) kum u Senior Exeçutive Secretary ka Synod, ka Khasi-Jaintia Presbyterian Synod ka la ai ia ka jingshakri jong i ban long u Pastor jong ka Balang Riatsamthiah kaba don hapoh ka Shillong Ri Lum Presbyterery, bad i dang bteng ia ka jingshakri jong i ha katei ka Pastorate haduh mynta

I Rev H M Rapthap i la don bynta ha ka jingshakri ia ka Kam U Blei ha kiba bun ki Seng Khristan nalor la ka jong ka Synod bad Assembly Ha ka KJP Synod i la long u dkhot jong kiba bun tylli ki Committee bad Department bapher bapher I la long Moderator jong ka Synod arsien, kata ha ka snem 1972-73 bad ha ka snem 1980-81 Ha ka Assembly jong ka Presbyterian Church of India, i la long u dkhot jong ka Executive Committee bun snem bad kum u Moderator ha ki snem 1978-80; nangta la thung ia i kum u Treasurer jong ka Assembly naduh ka snem 1996 bad i dang bat ia kane haduh mynta I la trei katto katne snem (haba i dang hikai ha Cherra Theological College kum u Nonghikai) kum u Honorary Associate Secretary jong ka SCM of India na ka bynta ka thaiñ Shatei lam Mihngi Lyngba jong ka SCM i la iohlad ban leit sha Sri Lanka (mynshuwa Ceylon) ar sien na ka bynta ki Triennial Conference jong ki SCM ha India, Pakistan bad Sri Lanka. I la ioh ruh ka lad ban leit sha ka

[1] Ia kane lah ban shem ha ka Synod Report 1986, ha ka rai jong ka Executive Committee dated 7-8, August 1985 Rai No 24 K E Page - 22

Jingialang jong ka World Students' Christian Federation kaba la long ha Strassbourg, France ha ka snem 1960 Ha kane kajuh ka snem i leit sha Wales bad i la ia don lang ha ka General Assembly jong ka Balang kmie kaba la long ha Aberswyth, S Wales

Ha ka North East India Christian Council (NEICC) i la long u dkhot jong ka Executive Committee bad ki Committee bapher bapher na kawei sha kawei ka por I la ia shim bynta ha ki Seminar na ka bynta ka 'Church Union' bad halor kiwei-kiwei ki subject bad i la leit sha kiba bun tylli ki Jingialang jong ka NEICC kiba ka ju pynlong man ka snem Nalor kaba leit sha ki Jingialang, ka NEICC ka ju pyndonkam ia i bunsien kum u Nongkren ban ai ia ka khubor na ka Ktien U Blei Ha ka National Council of Churches in India (NCCI) i la long u dkhot jong ka Executive Committee bad jong ka UNIT kaba khmih khamtam ia ki kam kiba iadei bad ki jait Balang bapher bad ban tehsong lang ia ki ha ka jingialong shitylli. Katkum ka Directory 1984 jong ka NCCI, i Rev H.M Rapthap i la long u Chairman jong ka UNIT II, ka tnat trei kam kaba khmih ia ka kam ialap (Evangelistic & Social Action)

Ha ka Bible Society of India i la long u President jong ka Shillong Auxiliary (Mynshuwa ba la ju tip kum ka Assam & NE India Auxiliary) na kawei sha kawei ka por I la long u Treasurer jong ka ruh. I la long u dkhot jong ka Central Executive Committee ha Bangalore ha ki snem kiba mynshuwa Ha ka YMCA, Shillong i la long u dkhot jong ka Board la bun snem bad i ju ia shim bynta ha ki Jingialang bapher bapher Ha ka CASA i la long u dkhot jong ka State Level Committee, Meghalaya la bun snem. Ha ka Union Christian College, Barapani bad Synod College, Shillong i la long u President bad u dkhot jong ka Board of Directors na kawei sha kawei ka por.

Ha ka snem 1979 i Rev Rapthap i ioh ka lad ban leit sha Israel bad i don ha Jerusalem haduh kumba saw bnai ban pynbit shuh shuh ialade ha ka Ecumenical Institute for Advanced Theological Studies lyngba ka Scholarship na ka World Council of Churches bad ka jingiarap na ka Balang Presbyterian ha Ireland. Ha kajuh ka snem i ioh ban leit sha Ireland bad ban ia don ryngkat ha ka General Assembly jong ka Presbyterian Church in Ireland kaba la long ha Belfast naduh 4 haduh 8 tarik u June 1979. Na Belfast i ioh ban leit biang sa shisien sha Wales bad ban don ha ka Jingialang jong ka General Assembly ka Balang Kmie kaba la long ha kata ka snem

ha Penygouse naduh 3 haduh 5 tarik u bnai July 1979 Ha ka snem 1989 i Rev. Rapthap i la ioh ban leit ia shim bynta ha ka International Congress on World Evangelisation ba la ai kyrteng Lausanne II kaba la long ha Manila, Philippines Ka Theme jong katei ka Jingialang ka long "Proclaim Christ until He comes" (Ialap ia U Khrist haduh ba Un da wan pat) Ha ka snem 1990 ka Assembly ka la jied ia i Rev. Rapthap lem bad katto katne ngut ki nongmihkhmat na ki Synod ban leit ia shim bynta ha ka CWM South Asia Consultation kaba la long ha Dhaka, Bangladesh naduh 24 haduh 28 tarik u bnai July Ha katei ka Consultation i la ai kawei ka Paper halor ka subject "Decade of Evangelism (1991-2000) - Opportunities and Challenges" (13) Ha ka snem 1994 i Rev H.M Rapthap i la ioh ka jingkhot sngewbha (invitation) na ka Department of Political Science, University of Calcutta ban leit ia shim bynta ha ka Seminar halor ka subject . "Concensus and Conflict in North Eastern State Politics". Kane ka Seminar ka la long ha Calcutta ha u bnai December 13-14, 1994 Ha katei ka Seminar i la ioh ban ai kawei ka Paper kaba iadei bad kawei ka phang hapoh katei ka Theme

I Rev. Rapthap i don ka jingiadei kaba jan bha bad ki Samla ruh Ki Jingiaseng samla naduh ki Balang, District, Presbytery bad Synod ki ju khot bad pyndonkam ia i na ka bynta ki Seminar bad Jingiaseng bapher bapher ban ai Paper lane Jingkren Ka Shillong Christian Youth Organisation & Conference ka la thung ia i kum u Adviser jong ka mynta la katto katne snem Nalor kitei baroh ba la kdew haneng, lah ban ong ba ka jingshakri kaba kongsan tam kaba i la ai ka long kum u Nonghikai ha ka Skul Theology bad kum u Nongkren (Preacher) ban bsa ia ki dkhot jong ka Balang da ka jingbam kaba kynja mynsiem na ka Ktien U Blei bad ban ai ia ka khubor jong ka Jingpynim ha kito baroh kiba wan sha ki Jingiaseng - khamtam ha ki Jingiaseng jong ki Presbytery bapher bapher bad ki Jingiaseng Synod na kawei sha kawei ka por.

KA JINGTREI BAD JINGSHAKRI I REVEREND H. MASHEL RAPTHAP

I.M.Simon

JINGLAMPHRANG

Ka long kaba eh ba'n pynshongdor ia ka jingtrei jong uno-uno u briew da kito ki ba la ju ithuh-ithaw bha ia u namar ba ki ia im ha kijuh ki por.

Nga ong ia kane namar ka jingbishar ka ba kum kane ka lah ba'n long ka ba noh shiliang ha ki khep ki khep. Haba ialong lok ka lah ba'n don tang ka jingiaroh suda, haba long da kumwei pat, ka lah ba'n don ka jingkdewkti ka ba khlem kut.

La katta ruh, haba la ong ia nga ba nga'n thoh ei-ei shaphang i Rev Rapthap, nga shu kohnguh beit ia ka jingkyntu ki 'Riewpyrkhat ka Mynnor *"Give Reverence Where Reverence Is Due"* (Ai ia ka Burom ha kito ki ba dei ba'n ioh ia ka Burom)

Sa kawei pat, ki jingiohi jong nga ki long, shi rukom, ki "jingiohi na jngai" namar lyngba kine ki laiphew-sawphewsnem kiba la dep, ka'm shym don ka jingiakynduh ka ba khah-khah hapdeng jong i bad ma nga bad na kane ka daw ka jingiakynduh ba nga la shu "khun jubor" ia ki jingpynpaw jingmut jong nga ka'n ym long ka ba shongnia eh

Nga ai ha ki nongpule ia ine i jingthoh lyngkot i ba pynpaw ia ka jingiohi jong nga ia une u rangbah

A. KA CHERRA THEOLOGICAL COLLEGE : KA SHLEM KA JINGPYNPHRANG

Lada u Revd. Dr. John Roberts u dang don mynta, ngi'm lah ba'n mutdur ia ki jingsngew jong u, kham tam haba u'n peit ia ka *"Roll of Honour"* - U lyoh u ba thaba jong ki sakhi katto-katto, ki nongtrei ha ka lyngkha U Trai ki ba ka College ka la pynmih naduh ba la sdang ia ka ha ka snem 1887, Shispah Khatwei Snem lynter.

Ka ba thikna ka long ba u'n dap ka jingsngewnguh ia U Trai ka Kam, U ba la kyrkhu ia u Symbai ba bha ba la btep ha ka jingngeit, ba u la sei u soh u ba shispah shah lyngba ki snem naduh ba la seng ia kane ka skulbah, ka Skul Niam, ha ka Ri jong ngi. Na ki khyndiat ngut ki khynnah samla (ha

kata ka por) ki ba la sdang ba'n pule hangne, kane ka skulbah ka la lah ba'n pynmih ia ki ba bun ki Radbah ka Balang ki ba la kyntiew ia ka Burom U Blei kylleng sawdong kane ka ri, ki ba ki kyrteng jongki ki'n sah bad iai sah ha ka jingkynmaw ka Balang katba ki briew ki dang niewkor ia ka jingshakri ka ba khlem pud bad ka ba sngur.

Une u nongthoh u'm lah khlem ainguh ia U Blei namar u la iohi bad ioh ia ka jingsumar jong uwei na ki Sohnyngkong ka College, i Rev Siang Blah, haba i la wan sah ha Laban ba'n shakri ia ka Sub-District L M N P (Laban-Malki-Nongkrem-Pamlakrai), nalor kiwei pat ki ba dang sah haduh kine ki snem ki ba hadien

La ki la don shisha katto-katne ngut ki ba la shah hikai ha Sohra ha ka Kam Sharai-Balang naduh ka snem 1869, kum u Timothi, u Juramon, u Samuel, u Ksan, u Badon bad u Sati, ki Nongmaitphang na ki Khun ka Jaitbynriew ha kane ka kam ka ba khraw bad ka ba kyntang, U Blei U la iai sei uwei hadien uwei ba ha kane ka Skulbah U'n saindur ia ka jinglong mynsiem jong ki ba bun bah

Haba ngi peit ia ka jingsdang ka kam, na kane ka por ha ka ba ngi im mynta, ngi lah, ba'n iohi ba ka Kti U Blei ka la don ryngkat bad ka College Tang hapoh ka jylli ka ba rit, tang kumba 8 mer baroh sawdong ka Sohra, ngi lah ba'n iohi ia ka jingpher ki jaka, ka jinglong ki lum ki wah - naduh ki lum ki ba jrong haduh ki them ki ba ha trailum, naduh ki jaka ki ba khriat haduh ki jaka ki ba shit lhep, naduh ki jaka ha ki ba ka lyer ba pyngngad ka tei ia ka met u briew, haduh ki jaka War ha ki ba ki jingpang laiphewjait ki pynjynjar ia ki briew Khlem da pynheh ngi lah ba'n ong ba U Blei ha ka jingstad bad jingsam bynta ba janai jong U, U la jied ia ka Sohra ba ka'n long ka jaka ka ba bit eh ba'n long ka jaka hikai ia ki shakri jong U ia ki ba lyngba ki snem, U'n phah ba ki'n shakri ha ki jaka ki ba eh, ki ba shitom, bad ki ba ma, ba'n sakhi ia ka Jingieit bad Jingaiei jong U, ki 'riewkynsai ki ba la ialam ia ki khun ka Balang shityllup bad ki ba ki kyrteng jong ki ki'n ym lip. Ba'n shu buh lyngkot, ka jingjied ia ka Nongsawlia kum ka jaka ha ka ba yn seng ia ka Cherra Theological College ka long, nga ngeit, ka jingbuh bynta ba maian ka jong U Blei hi, ka jingpasiaw jong U ha ki mynsiem ki nongialam ka Mynnor ki ba dang shah ba U Blei U'n pyniaid ia ka jingim jong ki, long katba long.

Kito ki samla ha ka ba sdang, ki ba la poi ha Nongsawlia hadien ba ki la iohsngew ia ka jingkhot U Blei sha ka Kam Shakri, ki la ioh ia ka

jinghikai ka ba'n pyntbit ia ki ba'n long ki Evangelist naduh ka snem 1884, ki ba'n khmih ia ki katto katne ki Balang bad ki shnong, ba'n bsa ia ki mynsiem ki ba kor da ka jingbam ba kynja mynsiem. Kine ki la "tyngshain ym tang ha la iing, hynrei ha la shnong bad ha la ka ri khlem sngewlehrain," khlem khein ia ka shit-ka khriat, ia u slap ia ka lyer, ne ia ka thait-ka jrem. Ka nuksa ka ba ki la pynpaw ka la long ka ba ai mynsiem ia kito ki hajar ki ba shah ia ki juh ki jingshitom, ba ki ruh ha ka pali jong ki ki'n ai mynsiem sa ia kiwei de. Hato ka'm dei kane ka nuska ka ba U Nongseng ka Balang hi U la buh ar hajai snem mynshwa ? U'm shym la jied ba'n wan longbriew ha ka iingsyiem, hynrei ha ka sem-kulai. Ka Balang lyngba ki spah bad ki hajar snem ka la kjit ia ka Bor bad ka Burom jong ka da ka ba ka la jied, mon sngewbha ia ka Lynti ka Jingshahshitom.

Namar ki nongseng ia ka Skulbah Niam ha Nongsawlia ki la ioh ia ka jingithuhpaw ka ba kum kata ngi la lah ba'n iohi haduh katno ngut ki briew jong U ki ba la long da shisha ki Nongtongbriew.

Kumba une u nongthoh u la pynpaw ha ka Centenary Souvenir jong ka Cherra Theological College, Nongsawlia, "That the local ministers were fit for high responsibilities is borne out by the fact that by the mid-1930's they had been increasingly chosen to fill posts in the Assembly thitherto held by missionaries."

"And so the record has continued. Recent years have seen young men going on to theological institutions in other parts of the country and abroad for higher studies, but the bulk of ministers in the Synod still consists of those who have come out of the College at Nongsawlia."

Ka Nongsawlia ka'm dei shuh ka pdeng jong ka Jinghikai Niam, hynrei kumba ka don ka por ia kiei kiei baroh, ka dang don ki bynta kiba khraw ha kaba pynpaw ia ka jingthmu U Blei. Kum ka Bala ha Wales, ka Nongsawlia ka long ka jaka ka ba bit bha ha ka ba ai jinghikai lyngba ki Seminar, ki Conference bad kiwei - ka jaka ha kaba kito ki ba iashimbynta ha ki ki'n dang ioh ba'n mad ia ka bor ba kynja Mynsiem namar hangno-hangno kaba kane ka Bor ka don ka lah ba'n pynmih ia u Soh u ba'n sakhi ha ka Pyrthei ba kane ka jaka ha kaba u Mynsiem U Blei u dang trei.

B. SHAPHANG I REV. MASHEL RAPTHAP.

Kat kum ka list ki Pastor jong ka Balang Presbyterian ha Ri Khasi-Jaintia ia ka ba la pynmih ha ka Souvenir jong ka Jingdap 150 snem jong

ka Balang, ka paw ba i Rev H M Rapthap i la long u ba 112, bad ba la ordain ia i ha ka snem 1964, kata 74 snem hadien ki Pastor ki ba nyngkong, u Rev Juramon Lyngdoh, u Rev Ksanbin Gatphoh bad u Rev. lang Laloo (1890)

Kum u samla, i la pynpaw ia ka jingthrang jong i ba'n aiti ialade sha ka Kam U Blei, bad kat kum ka jingthoh lyngkot jong i Rev. W. Manners ha katei kajuh ka Souvenir (p 10) ha ka snem 1960 i la leit sha ka jingialang ka World Student Christian Federation ka ba la long ha Strasbourg, kum u **Senior Friend** jong ka S C M Ha kane hi ka por i la ioh lad ba'n iadon lang ha ka General Assembly jong ka Balang Presbyterian ha Wales ka ba la long ha Aberystwyth Ha ki snem ki ba hadien ruh, kum ha ka snem 1979, i la lah ba'n iadon lang ha ka General Assembly ka Balang Presbyterian ha Ireland ka ba la long ha Belfast bad shi bnai hadien ha ka General Assembly jong ka Balang Presbyterian ha Wales Khlem pep kine ki jingiashimbynta jong i ki la nang shut ia ki sap ki phong ki ba bun ki ba i la nang iai pynpaw ha ka Kam Shakri Blei Ngi iohi ruh ba ka World Council of Churches ka la i bit ba'n ai ha i ia ka scholarship ba'n leit sha ka Ecumenical Institute ha Israel ha ka snem 1979 hi

Kine ki lad ki ba i la ioh ki la long ha ka por ba i la lah shimti ia ka kam Principal ha ka C T C , u Khasi u ba ar ba'n bat ia kane ka kam ka ba khraw, kata, hadien I Rev. Kelvinell Sohkhlet Khlem pep kumba thoh I Rev Manners "ka jingleit jong i sha kine ki jaka kum u Principal jong ka College jong ngi ha Sohra ka la rah ia ka burom jong ka shibun"

"To pynshai kumta ia ka jingshai jong phi ha khmat ki briew, ba ki'n iohi ia ki jingleh ba bha jong phi bad iaroh ruh ia U Kpa jong phi U ba ha ki bneng" (Matt 5 16)

I Rev Rapthap i la bat ia ka kam Khathynriew snem haduh ka snem 1986 la ka jingtbit jong u kum u Nonghikai Theology la nang pynskhem da ka jingioh jong i ia ka Degree M Th , u Khasi u ba nyngkong ba'n ioh ia ka, wat lada ngi'm peit ia ka jingpass ki samla pule Theology ka ba palat ban ia ka ba kiwei ki skul Theology ki la lah ba'n pynpaw.

Ngi'm lyngngoh, namar kata, ba'n iohi ba ka Skulbah Theology ha Serampore ka la tyrwa ha i ia ka kam kum u Assistant Registrar jong ka ha ka snem 1985-86.

I la wan phai na Serampore hadien ba la kut ka por trei jong i hangthie bad lehse hangne yn don na ngi ki ba'n kynthoh ba hadien ba i

la wan phai ka'm dei shuh sha ka College ha ka ba i la ai ia ka jingshakri palat 15 snem, hynrei shipor wat khlem ka Pastorate ruh !

Hynrei nga sngew ba ka jingiakynduh jong i ha kane ka por ka la nang pynpaw ia ka jinglong rangbah bad ka jingkhraw mynsiem jong i

"Nga'n trei kat shaba U phah U Trai"

Kane ka don shibun ba'n kren ha kito ba la buh ia la ki kti ha ka Lyngkor, ki ba sngewthuh ba ka Kam U Blei ka dei ka Kam jong U hi. Ngi'n kynmaw lehse ba u Bishop jong ka Church of England (ha kito ki por) ha Assam, u Bishop Hubback hadien ba u la shongthait u la leit shimti ia ka kam *hapoh* u Canon Boulton u ba la ju trei hapoh jong u ha Assam

Ka ba ngi donkam ba'n kynmaw ka long ba hapdeng kine ki jingkylla i Rev Rapthap i la trei ia ki kam baroh kum u Nongsharai Balang khlem kano-kano ka jingsngewbriew Kane, nga ngeit, ka dei ka Shab ka Mynsiem Shakri Blei ka ba shisha

Kum ki dkhot ka Balang ha kane ka Ri, nga ngeit ba i Rev Rapthap i la bsa ia ngi da ka Ktien U Blei lyngba ki jingiathuhkhana ha ki jingiaseng heh bad rit lyngba ki ba bun ki snem Ka sap jong i kum u Nongiathuhkhana ka paw shai kdar, bad nga ngeit ba niar ba ngi'n shem ba ki khubor ki ba i ai ki blad U ba bun u ba lang u shahshkor namar u iohi ba ki khubor ki ba i ai na kawei ka por sha kawei ki long ki ba shongsbai

Hynrei ym tang lyngba ki Sermon jong i ba i Rev Rapthap i bsa ia ki khun ka Balang, i pynpaw ruh ia ka Sap jong i kum u Nongthaw Jingrwai u ba nang ba'n pyndonkam ia ki kyntien ki ba kit jingmut bad ki ba iahap ruh bad ka mynsiem shakri Blei wat ha kito ki ba i la pynwan sha ka Ktien Khasi na ka Ktien Phareng, kum *"Bor Ba Phylla Ka Trei" "Ha U Jisu Nga La Aiti", "Ko Trai Jisu tang ha Me hi", "Ah Jingaiei ba phylla tam"* bad kiwei Ba'n lah ba'n pynwan ia ki jingrwai sha ka Ktien la jong na ka Ktien Nongwei Ka'm shong tang ha ka jingnang ia ki jait Ktien baroh ar hynrei ruh ha ka jingsngewthuh biang-biang ia ka jingmut ne ia ka "Ka Lyer Mynsiem" jong u ba thaw nyngkong ia ka jingrwai. Ka sap jong i Rev Rapthap ka paw shai ha kitei ki jingrwai ba la jer kyrteng haneng.

Kat kum ka jingthoh i Mr. Iolin Dkhar ha ka jingthoh jong i "Ka

Bynta Ba Ka Cherra Theological College Ka Don Ha Ki Jingrwai" ka ba la paw ha ka Souvenir Centenary jong ka C T C. (p 29) "ha ki snem 1956 haduh 1985, ka jinghikai jingrwai ka la hap ha i Rev. H M Rapthap i ba long u nongrwai u ba bang bad u nonghikai Staff Notation u ba nang".

Ka jingnoh synñiang i Rev Rapthap ha kane ka liang ka long ka ba snah. Lehse ki pateng ki ba hadien ki lah ba'n ai ka jingbishar ka ba kham biang shuh-shuh, haba ki bishar "na jngai" ia ka ba i la leh baroh khlem kano-kano ka *jingiashah liang* ka ba lah ba'n pynbakla ia ka jingbishar.

KATTO-KATNE SHAPHANG KI LONGSHUWA NA KA BYNTA KI LONGDIEN

W.R. Laitflang

Ka long kaei-kaei kaba diaw ban bna, tip ne iohi ba don ki dulir (records) kiba rim, kiba la sakma. jah, bad duh noh. tang na ka daw ba ym don ba kitkhia ban sumar ban ri ia ki Hateng-hateng ka jia kumne ym dei tang ia ki kot ki sla, ki mar ki mata kiba suk ban rah ban rong, hynrei wat ia ki mawbynna-mawnam, ki kor. ki palong, ki mot ruh suki-suki ki twa, ki kdiah, ki julor bad ki duh

U Sadhu Sunder Singh : Ka long kaba sngewbha ban tip ba u Sadhu Sunder Singh u la wan ialap ha ri Khasi ha ka snem 1924, bad ka la don ruh ka kot ba la thoh shaphang jong u ha ka ktien Khasi La iathuh pateng ba une u Sadhu u la sah miet ha iing i Babu Joab Solomon ha Mawkhar La pynlong ia ka jingiaseng-dwai mynstep shuwa ba un mih na Shillong. La leit on ia u sha Gauhati da i Babu Wilson Reade bad u Don Sahep da ka kali jong u, ka 'Citroen' bad u ñiah hi u Don Sahep. Uwei na ki rangbah kiba la iadon ryngkhat ha kata ka step-sah-kynmaw bad uba dang im haduh mynta, u long Mr E.M.Reade Syiem.

I Babu Joab Solomon : I Babu Joab Solomon i la long uwei na ki tymmen basan ka Balang Mawkhar kiba la im tymmen eh La ong ba i la bam pension 43 snem. La thung tymmen basan ia i ha ka snem 1900, ryngkat bad ar ngut kiwei pat, i Babu Kat Pde (Kpa I Drosila Shulai) bad i Babu J Harry Sing (Kpa u Gradewin). I la long u briew uba iohi jngai bad uba ñiewkor ia kiwei pat ki para-briew na ka bynta ki jingpyrshang babha jong ki. Ka jingjlan ka rta, ka jingkhlaiñ ka bor-kynmaw bad ka jingsmat ban buh jingkynmaw, ki la pynlah ia i ban tip bun ki jingjia kiba rim.

La iathuh-pateng, ba ha kawei ka sien ba ai khublei ia u Sahep Rev. J.C. Evans, haba u leit shuti sha Bilat haba sdang kane ka spah snem, i Babu Joab, i la ong, 'Mynta ki dang ialeit Bilat da ki taiew, ka por kan poi ha kaba kin sa ialeit Bilat tang da ki ar sngi, lai sngi.' Kak, la iarkhie u paitbah, bad kata ka jingrkhie ka la neh kham slem hapoh iingmane Mawkhar.

* - Katba lah ban tip, u rangbah uba ki Khasi ki ju khot ieit 'U Don Sahep' u dei u briew uba kyrteng u Mr E.W Dunn

Namar ba bunsien i ju sngewbha ban sdang ia la ka jingkren da kaba ong, nga ne ma-nga, kumta don kiba sngewbiria ia kata ka rukom kren jong i. Hynrei kaba sngewbha ban tip ka long ynda i la iap ha ka snem 1959, la don bun bah kiba pyrto ia ka jingim jong i. Hapdeng ki shithi sngewlem, la wan poi kawei ka telegram na u Dr. B.C Roy, kaba ong, 'He lived and died a brave man'.

I Miss A.W.Thomas . I Miss A.W.Thomas, i long iwei napdeng ki Missionary kiba im slem, kiba la sah slem eh, iap bad tep ha ri Khasi. I la mih na la ka jong ka ri ban wan kum ka Missionary ha ka por ba i dap kumba 26 snem ka rta, bad ka leit jia ruh hamar ka aiom, ba ia ka ri Khasi, la dang bna kum 'Ka Ri ka Khlam bad u Jumai'.

I la wan poi ha ka snem 1897 bad ha ka por ban lap ia ka Iingmane Mawkhar, ka iing-skul bad kiwei-kiwei ki jingtei kiba la twa ha u Jumai bah 1897. La iathuh ba ka jingwan jong i, ka long kumba mih-pli ha ka jaka i Miss Annie Williams, iba la ju long Superintendent ha skul kynthei, bad iba dang shu lah iap noh kumba saw bnai shuwa ban poi i Miss Thomas.

Da ka jingialam baphylla U Blei, u Nongthoh (uba long u Secretary ka Intermediate Christian Endeavour Society Mawkhar) u la ioh lad ban tip ia ka sngi-kha i Miss na i hi, bad kumta, kum ka dak ka jingieit-jingburom, ki dkhot C.E, ki la pynlong ka jingiaseng kyrpang ia ka lyngkhuh-sngi -kha kaba hynñiewphew-khyndai ha ka 4 tarik June, 1950 bad la ai sngewbha da ka Bible Khasi. La bteng biang ia kane ka jingleh-burom ha ka rukom kaba kham phuh kham phieng, da kaba ki dkhot ka C E ki la iasnoh kti lang bad ki nonghikai skul kynthei ha kaba la iadon ryngkat ki Pastor bad ki nongialam balang, ha ka snem 1953. I la iap ha ka snem 1965, bad la tep ia i ha u lum jingtep ka Balang Mawkhar. Ka don ka kot ba la thoh shaphang jong i, ba la pynmih da ka C.E Mawkhar. Ki dkhot ka C.E. Mawkhar, ki la pynlong ruh ia ka jingkynmaw burom ia u Sahep Rev. Dr. John Roberts ha ka snem 1968 ha kaba u Rev. T.B.Phillips, Rev H.M Rapthap ki la ia shim bynta ryngkat bad kiwei de ki rangbah.

I Babu Wilson Reade : I Babu Wilson Reade, iba la long ruh u tymmen basan ka Balang Mawkhar, i la long uwei na ki para-ri uba don ka bor-met-bor-phad bad ka jingkoit-jingkhiah kaba paka. La iathuh ba ka jingshitom ka la wan lap ia i ha ka por kaba i dang pyrshang ban trei ia ki kam kiba i ju trei ha la iing la sem, bad tang hapoh khyndiat kynta i la khlad noh. Kum ki longdien, ngi lah lehse ban ong, 'i iap haba i dang trei'. Shuh-

shuh, la iathuh ia ngı, ba ha ka miet Balang, 8 tarik September 1971, i dang leıt jıngiaseng-miet-Balang, bad ai artat ıa ka jingkyrkhu pynwai. Uwei u pastor, Rev Lasto Sıng Diengdoh, u la kylli ia ı, 'Babu, kumno phi sngew?" I jubab, "Katba nga dang lah ban kıew sha kane ka Iing, nga khlain Ha ka sngı kaba bud (Sngı Palei 9 tarık September, 1971, ı la khlad noh ha ka por kumba 1 baje mynsngi. Na ka jingiathuh jong i, u Nongthoh, u ngeit ba la don 94 snem ka rta. Ka don ka kot ba la thoh shaphang i babu Wilson Reade da ı bah L G. Shullaı

Kaba leit noh ki Missionary : Ka Sngı U Traı 20 tarık u April, 1969, ka long ka sngi-sah-kynmaw ha ka hıstory ka balang Mawkhar namar deı ha kane ka sngı ba ka Balang ka aı khubleı khatduh ia ki Mıssıonary shuwa ba kin leit phaı noh sha Wales. Ia ka lyer kaba beh ha kateı ka jingıaseng lah ban sngewthuh na kıne kı kyntıen jong ı Babu Wilson Reade (tymmen basan ka Balang Mawkhar) ha kaba i ong, "Kı taiew kıba snge v-lyng-a, sngewkynjah, sngew-nt-mynsıem, sngew-khun-swet".

Kı M ssıonary kiba la mıh noh ha ka 23 tarik April, 1969, ki long u Rev T B Phıllıps bad i Mem jong u, u Sahep Dr. R.A Hughes bad i mem jong u, bad ı Mıss G.C Evans, bad la buh jıngkynmaw kumne .-

> Mynta ka sngı 23 tarik u bnaı laıong, 1969, ka long kaweı na ki sngi kı ban sah kynmaw Ha ka por shıphew baje shipowa mynstep, hapdeng ka bneng kaba phyrnaı bad khuıd lyoh, kumba 1000 u paitbah u ıa tuıd sha compound u Sahep Phıllıp ban khubleı khatduh ia u, ia i mem jong u, Dr R.A Hughes bad ı Mem, bad i Mıss Evans ki ban leıt phai jynduh noh sha la ka rı Ka long da shısha ka por bad jingiohi kaba yn ym la ban klet. Kı tymmen kynthei kı jaw um-mat, bad u paitbah uba bun u la wan ban jngoh khatduh ia ka khmat jong kito kiba lyngba jong ki, U Trai u la pyntyngshain ia la ka burom halor jong ngı baroh.

Kane ka jingjia ka kren bad ka batai ia iwei-pa-iwei, ka mut aiu shısha ban iakhlad jynduh hapdeng jong kito kiba la ju iaieit. Ka er-Pyrem ka beh jem jai, bad ki tnat-dieng-kseh ki kaweh bad ki nguh ha ka rukom kum ban khublei khatduh ia kito kiba la ju mad ıa ka jingtngen ha ka syrngiew jong ki palat ia ki laiphew Pyr-em. Ka imat kumba ka Mariang hi ka sngewthuh ia ka jingmaian kane ka Sngi. U Abraham Lincoln u la ong shi wat, "Ngim lah ban lait na ka history". Kumta ruh ngi ngeit ba kane ka jingjia ba pynpangnud kan sah jingkynmaw ha ka History ka Balang.

Mano ba lah ban klet haba ıohi ba ka jingieit bad ka jingkynjah ki ıa kyrshem lang, ki da pynlong ıa ka shadem jong ki rangbah ba kan sngew-dap, bad ia ki um-mat jong kı kynthei ban jaw.

Ha pdeng kıwei pat kı rangbah, la ıadon ryngkat ruh u Rev. W. Manners bad Rev. L. S. Diengdoh

U Nongthoh u la thoh ia kine ki jingthoh katba lah syn-ei ban tıp bad kynmaw Kumta, un sngewnguh lada don ki ban ıarap lem ban pynbeıt-pynbiang katba ı-donkam

KA BALANG BAD KA JINGSAN JONG KA

Rev. S. S. Majaw

Ka ktien Balang ka don la ka jingmut. Ha ka jingsngewthuh ba paidbah bad ba salonsar ka mut 'ka kynhun Khristan ba don kajuh ka jingngeit, jingmane bad jingshakri' Kane ka kynhun ka lah ban long kaba rit ne ba khraw Kumba, ka wei pa kawei. ka kynhun ha kane ka pyrthei, ka don ia la ki nongbud ne dkhot Kumta ruh, ia ka Balang la pynlong da ki briew kiba long ki dkhot bad kiba bud ia U Jisu Khrist, kum U Nongialam ba ha khlieh duh, uba long ruh u Nongseng jong ka. Ka jinglong dkhot ha kano kano ka seng ka lah ban long da kaba shu jia ryngkhat, da kaba ngi jied, ne da kaba shah khot, kumba long haba leit sha ki jingkhawai Kumta ruh, ka long ka jinglong dkhot sha ka Balang, ngi long ki dkhot jong ka Balang, ym da kaba shu jia ryngkhat, ym da kaba ngi jied hi, hynrei namar ba U Trai Jisu U khot ia ngi Ong ka ktien 'Phi, phim shym la jied ia nga, hynrei, nga, nga la jied ia phi' (Ioan. 15·6)

1. Ka jingsdang jong ka : Ka jingsdang jong ka Balang ka long hapdeng ki Jiw kiba kren ia ka ktien Aramaik bad kiba im ba shong ha ka Ri Palestine. Naduh basdang ka Balang ka la laid ia ka lynti ba eh bad ba khim ryngkat bad ki jingtynjuh ba bun jait. Ki nongbud bad nongialam jong ka ki la dei ban shah pynshitom, don napdeng jong ki, kum u Stephan bad ki Apostol hi, ki la shah iap kum ki martyr. Pynban hapdeng ki jingtynjuh ba mehding bad ki jingpynshitom bashyrkhei eh, ba ka Balang ka la kiew bad saphriang sted haduh katta katta kum ki thylliej ding ba rhem eh, da kaba pynpoi ruh ia ka khubor ba bha ka Gospel sha kiwei pat ki ri bad jaka kum ha ka ri Syria bad Lebanon. Ha kawei na ki nongbah bakhraw jong ka Hima Rome, ka Antiok, ka Balang ka la pynpaw ba kam don ka jingsngew iapher jaitbynriew, ia kane la pynpaw da kaba ki khot sngewbha ia ki Jentle ne ki bym dei Jiw ban rung sha ka Balang. Shuh shuh ka Balang ka la lah ban phah missionary sha Cypros bad sha kiwei pat ki jaka. Ka jingtrei bad jingshakri ba khlem shongthait, ka la pynlah ia ka Balang ban seng Balang ha kiba bun kiwei pat ki nongbah bad jaka ba pawkhmat jong ka Hima Rome. Na kane la pynmih ia ka jingbujli ia ka ktien Aramaik ban pyndonkam noh da ka ktien Greek kaba long ka ktien

ia kaba ka Balang ka pyndonkam Ka jingpynthymmai ia ka ktien, ka pynthymmai ia ka jingmut jingpyrkhat, ka pynthymmai ia ka jinglong jingim bad ka pynthymmai ruh ia ka longbriew man briew Namarkata, la ju sien kynnoh da kiwei pat ia ki Apostol ba ki long ki 'Nongpynkylla khongpong ia ka pyrthei'

2. Ka jingsaphriang bad jingpoi sha India :- Ka Balang kam shym la sahkut noh tang ha ki sawdong sawkun jong ka Ri Palestine ne Hime Rome Ka la saphriang sha kiwei pat ki jaka. Ka la saphriang ha kaba sdang ha ka bynta shathie jong ka Ri Europe. Kane ka la long la kumno kumno hapdeng 100-313 A D. Dei hapdeng kine ki ar tylli ki spah snem ruh ba ki Khristan jong ka ri Syria ki la iaid lyngba ka Ri Iraq bad Iran bad pynpoi ia ka Gospel sha ka bynta pdeng jong ka Asia bad sha ka ri India kumjuh. Ha kaba la seng ruh ia ka Balang ha ki bynta ba shathie jong kane ka ri India, ia kata ka Balang la tip kum ka Balang Syrian Orthodox, ia kaba la ngeit ba u Thomas, uwei na ki 12 ngut ki synran jong U Jisu, u don ka jingiadei bad ka.

Ka jingtrei jong ka Balang ha kane ka Ri, la nang bteng tangba ka shu swai, dei tad haduh ka 1,500 A D kaba long ka snem ba ki Nong Portugal ki la iaid sawdong ka ri Africa bad wan sha India da ki lieng ba ha kane ka jingwan jong ki, ki la kit ruh ia kiba bun ki missionary jong ka Balang Roman Catholic Kiba kham paw khmat na ki, long ki jong u Francis Xavier, uba la trei ha India bad kumjuh ha Japan, u Malteo Ricci, uba la iap ha China ha ka 1610 A D. bad u Robert de Nobili, uba la iap ha India ha ka 1656 A.D. Ha kaba la bteng da kiba bun kiwei pat ki mission hadien.

3. Ka Balang ha ki lum Khasi Pnar : - Ha kane ka bynta yn kren beit tang ia ka Balang Presbyterian kaba la wan na Ri Wales, ia kaba u Thomas Jones kum u missionary ba nyngkong u la wan ban pynieng ia ka ha u snem 1841. Ka jingtrei jong u kam shym la long kaba lehnohei. U soh banyngkong jong ka jingialap jong u long u Amor bad u Rujon, ia uba la pynbaptis ha ka 8th March, 1846. Napdeng ki kynthei pat dei ka Nabon, ia kaba la pynbaptis ha ka 16th July 1848. Ka Presbytery ba nyngkong la pynlong ha ka snem 1867. Ha kane ka Presbytery la ordain ia ki Evangelist trai ri, ba nyngkong. Kita ki long u Timothy, u Juramon,u Samuel, u Ksan, u Badon bad u Sati. U Juramon u long uba tbit bha ha ka iathuhkhana, namarkata la ai nam ia u kum u syiem hapdeng ki nongiathuhkhana (Prince

among Preachers). Ka Balang ka la kner ia ka jingshakri jong ka ruh, ha ka imlang sahlang lyngba ki skul, College, Hospital, ka thoh ka tar. Kawei na ki atiar pynphriang jingtip ba la pynmih da ka Balang ha katei ka por ka long, ka kot khubor ia kaba la tip kum ka "Nongkit Khubor" ia kaba la pynmih ha ka snem 1889, bad u Rev. William Williams u long u Editor jong ka. Sanphew snem hadien ka jingtrei ba khlem man thait shuh, la pynlong khristan kumba 7000 ngut, ki Balang bad jaka Ialap ki la poi sha ka 189

Ha ka snem 1895, la pynkha haduh 4 tylli ki Presbytery Sohra-Shella; Mawphlang-Mairang, Jowai-Shangpung, bad ki jaka ri thor. Tang shi snem hadien kane ka jingphiah Presbytery la pynlong ia ka Assembly, kata ha ka snem 1896 Ka snem 1891, ka dei ka snem ban sah jingkynmaw namar dei ha kane ka snem la lah ban pynioh ia ka Bible baroh kawei ha ka ktien Khasi Kane ka la nang iarap ba ki Balang ha kine ki lum ban nang kiew bad nang san ym tang ha ka jingdon briew, hynrei ha ka jingtip bad jingsngewthuh ia ka ktien jong U Blei

Ha kine ki khyndiat snem, ngi iohi ba ka Balang ka la nang iar, nang khraw bad kiew ruh ka jingtreikam Tang hapoh u pud ka Khasi Jaintia Presbyterian Synod, ka Statistic 1997 ka ai ia kine ki dur

Khristan Shynrang	-	1,71,456	
Khristan Kynthei	-	1,88,670	Baroh 3,60,126
Presbytery	-	24 tylli	
District	-	122 tylli	
Pastorate	-	161 tylli	
Balang	-	951 tylli	
T. Balang	-	201 tylli	
Jaka Ialap	-	403 tylli	
Iing Khristan	-	65,166 tylli	
Pastor	-	160 ngut	
Pro. Pastor	- ·	43 ngut	
Tymmen Basan	-	2,225 ngut.	

Kane ka pynpaw ba haduh katno ki Balang ha kine ki lum ka la nang san nang roi nang khraw bad nang iar. Hynrei wat hapdeng kane ka jingroi, don ki jingkylli ia ka lawei jong ka. Kam long kaba suk ban kren lypa ia ka ban sa wan bad ngim don nongiathuhlypa ruh uba lah ban batai ia ka lawei

jong ka Balang. Hynrei na ki dak ki shin jong ka mynta lah ban shu mutdur ia ka jinglong jong ka Balang, hynrei kata ruh kaba da eh than, namar ngim tip lypa ia ki jingkylla. Lah ban ong ba ki nongpeit pyrman ia ka Balang mynta ki lah ban long ha ki 2 kynhun

1. Kawei kaba khmih ia ka lawei jong ka da ka jingduh jingkyrmen

2 Kawei pat kaba khmih ia ka lawei jong ka da ka jingkyrmen.

Kiba duh jingkyrmen, ki long ki nongiohi ia ki jingduna, jingpalat ba lah ban don ha ka jingim khristan shimet shimet ne ha ka jingpyniaid, jingkyrshan bad jingpynphriang ia ka Gospel da ka Balang hi. Hynrei kito baroh kiba im ha ka lyer khristan ba don ka jingiadei ba jan bad U Blei, kumba long ki tnat bad u diengsohwain, ki tip shai ba U Blei U tip kham bha ia la ka kam bad ki kyrmen ba ka Balang kan nangroi nangsan wat hapdeng ki jingtlot bad jingduna ba bun jait U Blei U tip ban thiew ia ki niut, pynher ia u stait, ha kano kano ka bynta ba wit bad pynsniewdur ia ka, khnang ba un pynlong ia ka, ka nongleit Kurim ba shisha, kaba khuid ba janai bad bym don kano kano ka jingthohbria

"Ia la ka Balang to pynkhuid
Ah Trai Uba donbor,
Pynbaptis thymmai da ka ding
Pynlieh ruh kat ka ior"

KI MAWDONG KA BALANG

B.C. Jyrwa

Ka Pyrem jong ka longbriew manbriew, ka dei ka bhalang, ha kaba ngi im, ngı san ryngkat. Kumta, kane ka bynta ka long ka baiar katta katta Ka jylli jong ka kam kut tang ha la ïing, hynrei ka pur sha ki lynter bad ki pyngkiang jong ka Ri shıtyllup. U Blei Traı Kynrad, u pynphong u pynkup ryngkat bad ka sap ka phong, ha kaba ngi lah ban shakri ia ki para briew Deı kane kaba saiñdur ia ngi ba ngın nang san bad sngewthuh ia ka dor kaba shisha jong ki para brıew. Lyngba kane kıwei pat, ki riew im shimet, kim lah ban kam kynti ba ki long ka jingmyntoi ıa kiwei Namar ka jıngnoh synñiang jong kı, sha ki para brıew ne ki para doh para snam ka long kaba suda.

Kum ki Mawdong ka Balang, ngi don ka thong kaba ngi dei ban pyndep Ngim lah ban shaniah ha kiwei pat. Ka sap kaba U Blei Trai Kynrad u ai ha ngi, ka long ba ngin iasam lem sha kiwei, kiba thrang ban ıoh mad ia ka jıngıeit bad ka jıngaıeı jong U Bleı ia ngı u khun bynriew. Ngim dei ruh ban pynjngai ıalade na ki para brıew, hynrei ngı dei ban mih sha khmat, haba ngi ıohi ia ki paramynsiem, ki ngop ne shah kie ha ki lat lat ka pyrthei. Lada ngı dei shisha ki Mawdong ka Balang, ngi dei ban tbeh ia u Prew ka Jıngshai ban btin lynti sha ki Sawdong sawkun jong ka Ri baieit jong ngi. Ka jingpynthiah thai than ia ka Sap ka phong kaba ngi don, kam lah ban lap ia u Ksai sha ka thong. Hato ngi lah mo ban im khlem ki para Briew ? Ki mawdong ba shisha ka Balang, ki pda la u khnam sha ki sawlyer, ban pynpathai ia ka khubor babha ki bynriew baroh, haduh ba kan da suh thied ha ka dohnud jong ki.

Ka jingshisha ka sah hi ka jingshisha, ba ki Mawdong ka Balang, kim lah ban kheiñ dewthala ia ka bashongsbai. Kim pynlut por ruh ban wad ia kaba kim lah ban shem, lane pynlut por iakaba kim lah ban kynjoh. Namar ba ki ñiewkor ia kawei pa kawei ka khyllipmat kaba Kordor, ha ka jingiadei bad ki para mynsiem. Ngi sngewthuh biang biang ba haba ngi la kynshew ia ki kam ba bha jong ngi ha ki thiar, ngin shem ba ngin ym kyrduh ne iapthngan shuh. Kum ki Mawdong bastad jong ka Balang ngin sei ia ki symboh bathiang ia kaba ngi ngeit, kan plied ia ki khmat jong ngi ba ngin

ıohı kham shynna ia ka jinghiran ka pyrthei ia ka ktien ka jong U Bleı, haduh ba kin da ıohı ia ka mynta bad ka lawei kaba phyrnai Kane ka deı ka pateng peitngor, kaba spong da ki khmat kiba nep, kaba k kaı ia ngı, ba ngin im adkar bad iaid phıkir kat shaba ngi leıt ngı wan, ioh ng. kum jynthut ne ngı ur ngi hap Hynrei lada ngi la nang ban n kyndong iala ka longrynieng haman la ki sıen jam, ngin sa lyngngoh ıala ki jingtreı minot bad ki jingk nshew kiba ai jinghun ıa ngi. Ai ba kine ki phylliah ding ka jingtrei jong ngı, kin phalang bad thaba jingshai ia kiba ıohthıah rngaı.

Hato kum kı Mawdong ka Balang, ngi hun ban shu peit tang ki khmat, ha ba kı para mynsiem kı shah lynshop ha ki tyrthup bah kane ka pyrthei, khlem pat lap ıa u Mawshongthait ? Ka jubab ka long "Em " Kumta kum ki riewdonsap, ngi hap ban pun ia ki mawpun lynti, ban kner la ki kti, sha kita kiba lynñıar bad kiba pyrta. Man ka por ngi ia tyngkhuh bad kum kine ki khep, ıa kaba ngım lah satia ban shu set slung ialade. Ngi la hap ban kylla thiah kylla dem bad kane ka jingpyrkhat, haduh ba ngin da lah ban khem umshıt khem umjah, kum ki brıew kiba don ka jingkitkhlieh. Deı tang kane ka lyntı kaba lah ban ai ha ngi ia ka jingjahthait.

Don shibun tylli ki syrtap ha kane ka liang, kiba ngi deı ban lur Don kı syrtep kiba kut tang ha ka sneng ka kraw, don ki syrtap kiba donkam ka jingiasyllok, don ki syrtap kıba ngi dei ban shu dwaı, don kı syrtap kıba donkam bad ki jingai isnei, don ki syrtap ban ñiewtang lut hangne Nalor kitei ki syrtap, ngim dei ruh ban klet, ba ka syrtap kaba ıakit ıabah, ia ka khia ka shon, ka long kaweı na ki kam kiba ngi lah ban kyntiew ıa ka jinglong mynsiem sha ka jingsngew jan bad sngewıeit.

Ki Mawdong ka Balang, ki long ruh kı nongtei ia ka bha ka mıat bad ka suk ka saiñ, kumta ngi donkam ban tei ialade, da ki kam ba bha bad ki kam ba shongblei. Haba ngi kyrtiang sha ka mynnor, ngim lah khlem da kynmaw tympang, ia ka jingkhraw mynsiem jong ki longshwa jong ngi, kiba la aiti met bad mynsiem, ban tbeh ia u prew ka jingshai ha kine ki Lum baieit jong ngi. Lymda dei da ka jingieit, kin nym jin da leh ia kane ka kam ba soh mynsiem ha ngi. Ki la long da shisha ki Mawdong kiba Kongsan jong ka Balang, ha kane ka Ri baieit jong ngi, kiba ngim lah shuh ban klet. Kila pynieng ruh ia ki Mawnongrim kiba skhem bad kiba dang neh haduh mynta. Ha shwa ba kin leit phai jynduh shala ka Ri, kila thung da kiwei pat ki Mawdong ha kane ka Ri Baieit jong ngi, ban bteng ia ka jingtei kaba kham skhem bad kaba kham neh, da kaba kyntu

ruh ba kin nang kham pynjrong ia ki tyllai ka ïing Jaiñ ka ban biang ia u Paid ka Ri Shityllup.

Kum ki Mawdong ka Balang, kila pyndep iala ka phang, hynrei kida buh ruh ia ki dienjat ha u shyiap jem pyrthei ba ngin ioh iapyrthuh bud. Namar kata, kum ki long mynta bad ki longdien, ngi la dei ban sngewthuh khambha ia ka dor jong ki Longshwa, kaba kila theh syep khlem tyngkai na ka bynta jong ngi. Ngim artatien eiei, ba ngi long kumne kumba ngi long, ka dei lyngba ka Umsyep kaba ki la theh khlem da kheiñ shuh iala ka bor bad ka por, na ka bynta jong ngi.

Dei lyngba kine ki Umjer ka jingkyrkhu, kiba kum ki Mawdong ka Balang kila ieh shadien jongngi, ba ngi sa nangsan bad nangroi haduh kat mynta Ngim dei namarkata ban leh bymdei ia ka matti kaba kila buh ne ia ki paia kiba kila pynieng. Kum ki Mawdong ka Balang ha ka mynta, ngi hap ban sngewsarong ia ka phang kaba kila pyndep, ia kaba ngi dang im jingmut ban pynneh haduh kine ki sngi, kum ki nongioh pateng, da ka mynsiem ka jingkit khlieh, ba ngin ieng hala ki kjat, lada ngi dei ba nangsan kum ki Mawdong ka Balang ha kane ka pateng

Ka dor kaba kila siew na ka bynta jong ngi, ka long kaba ngim lah shuh ban kheiñ Hynrei ka jingangnud jong ki, ka long ba ngi dei ban ai pateng sha ki paradoh ki para snam sha kiba don sha ki lynter bad ki pyngkiang ka Ri baieit jong ngi, lyngba ki Aiom kiba dei, khnang ba ka kam u Kynrad, kan nang kham phuh kham phieng, ha ka dur kaba kham pher Ki soh kila nangpaw, ki syntiew kila nang suh sieng iwbih, ha kaba ki khun samla kane ka pateng, kila nang kham pynitynnat ia ka ha kane ka lynnong kaba thymmai. Namar kata, kum ki Mawdong ba shisha ka Balang, ngi don ka jingkit khlieh kaba khia bha, lada ngi dei ban pyrthuh bud ia kawei pa kawei ka sien jam kaba kila buh bad hikai ia ngi.

Kumta kum ki khun ka Balang ha kine ki Lum baieit jong ngi, kala lah ban pynkha ia ki khun dap shynrang, kiba la iaryngkat tyrpeng ha kano kano ka rynsan kaba ki ieng, khlem pynlehraiñ ia la ka thymmei na kaba kila mih Ngi don ha ka jylli kaba iar katta katta, ha kaba ngi dei ban saiñdur, ban pynsan bad ban sharai iala ka kynhun, ha kaba ngi hap ban kylla thiah kylladem bad kawei pa kawei ka khyllipmat, ba ki khun ka Balang, kin nym syntuid ne tyrsiang na ka jinghikai shongtynrai, kaba kila kjit naduh ha pateng kaba la leit noh. Hynrei ban ri khop ha ki khulpi ki bym pei shuh. Kum ki Mawdong ba shisha ka Balang ngi dei ban imsngi,

ba ka Niam Khristan, ka dei ruh ban nang pynskhem ia ka Culture, kata, ha ka kren ka khana, ka akor ka burom, ka riam ka beit, ka imlang, ka sahlang bad kiwei kiba bun syrtap. Ngim dei ban pynsniewdur ia ka Ritı ka Dustur kaba ngi dang burom eh haduh mynta, kum ha ka iap ka im, ka kheiñ kur kheıñ Kha, ka nguh Meikha ka nguh Pakha bad kiwei.

Lyngba kine ki jingshisha, ngi sngewsarong namarkata, ba kum ki Mawdong ka Balang ngi don la ka bhah ban pynnoh la u synñiang u bynhei sha u paid ka Ri bad ka Balang, katba ngi dang sngewthuh ba ngi long ki nongıohpateng, ıa kıta kı matti Ksıar kiba la ai ha ngi. Kumta kum ki Mawdong ka Balang ha kane ka pateng, ngi don ka jingkitkhlieh kaba khraw, ban tei ıa ka mynta bad ka lashai jong ka kam u Kynrad

KI PULPIT BAD KA KTIEN U BLEI

M.J. Hynniewta

[Ha ka jingshakri jong i Pastor H M Rapthap ki don ar tylli kiba ma ngi ki paid Kristan ha kane ka ri ngin iai kynmaw ieit 1) kum u nonghikai (teacher) , bad 2) kum u nongkren (preacher) Naduh ba nga dang khynnah nga la ju iohsngew bun bunsien ia ki khubor u Blei lyngba jong i, kiba la long ka jingkyrkhu ia ka jingim jong nga Nga la ioh lad ruh ban iatrei lang bad i katto katne snem ha ka Thiolojikal Kolіej ha Sohra Haba nga pyrkhat ia ka jingthoh ka ban iadei bad ka kot ka ban pynmih kyrpang ban pynsah jingkynmaw ia ka jingshakri i Pastor Rapthap, ka wan ka jingpynsngew ha nga ba kawei ka ban kham iadei ka long shaphang ka dor ka Khubor ka Ktien u Blei ha ka jingim ki Khristan Nga thoh ia kane ka artikl kum ka jingsngewnguh ia u Blei namar ka jingshakri jong i Pastor Rapthap]

Kiba bun na ki jait Balang kiba mih hadien ka Jingpynthymmai ia ka Balang (Reformation, kumba Sawspah snem ei ei mynshwa) ki shim ba kaba sam ia ka khubor na ka Ktien u Blei ka long ka bynta kaba kongsan ha ki Jingiaseng mane Blei. Ha ka ktien Phareng, ia ka khubor ki ong ka *Sermon*, bad ia u nongkren pat *Preacher*. Ha ka Ktien Khasi, namar ka jingkyrduh ktien, la shu khot ia kaba sam ia ka ktien u Blei ka "jingiathuhkhana", "ka jingialap", "ka jingkren", bad ia kiba sam ia ka khubor pat la shu khot "ki nongiathuhkhana",[1] "ki nongialap",[2] "ki nongkren". Kine baroh kim da ai jinghun, namar kaba sam ia ka khubor na ka Ktien u Blei kam dei satia kaba shu iathuhkhana, kam thew ruh tang ia ka jingialap, watla kata ka don ka bynta ha ka khubor, bad ka ia pher shibun na kiwei ki jait jingkren. Na kine lai, ka ktien "nongkren" ka kham long pdeng, bad halor kane ka nongrim ngin pyrshang katba lah ban pyndonkam da kane

---

1 Kane ka long kaba la ju kham pyndonkam khah khah ha ka Balang Presbyterian

2 Kane ruh ka long kaba ju pyndonkam bha ha kiba bun ki Balang ha Ri Khasi-Jaintia. Ha ka Balang Presbyterian ki pyndonkam ia kane kham bunsien tang ha ki jingiaseng ialap (Evangelistic Meeting) kiba la pynbeit pyrpang. Kane ka pyniapher ia ka "jingiathuhkhana" (Sermon) na ka "Jingialap" (Evangelistic Message)

ka ktien,[3] bad ia ka *Sermon* pat ngin pyndonkam da ka ktien ka "Khubor" Kaba ngi dei ban sngewthuh ka long ba ki nongkren ki hap ban da tih jylliew ia ki jingmut kiba don ha ka Ktien u Blei bad pynsngew ne sam ia kata ha ki nongsngap Ka jingthmu ka long ba kiba leit jingiaseng bad sngap ia ki khubor kin leit phai ryngkat bad ki jingbam ba kynja mynsiem ba ki ioh na ka Ktien u Blei lyngba ki nongkren.

Kawei na ki dak kaba pyni ia ka jingkhlaiñ ka Balang ha kane ka ri Khasi-Jaintia ka long ka jingsmat ki Khristan ban leit sha ki Jingiaseng paitbah, la ka long ki Jingiaseng kyrpang ba ki Balang bapher bapher ki ju pynlong, kum jingiaseng Distrik, Presbyteri, Synod, kiba ju pynlong man ka snem ha ka Balang Presbyterian, ne ki Jingiaseng Sarkl (Circle), Jingiaseng Assembly, ha ka Balang U Blei, ne kiwei pat ki Jingiaseng kum ki Jingiaseng Ialap kiba ju pynbeit da kiba bun ki kynhun Balang bapher bapher na ka por sha ka por Kaba itynnad ka long ba ha ki Jingiaseng Ialap, kam da don eh shuh ka jingsngew Balang, hynrei ki paid Khristan ki iatuid sha ki khlem da ñiew shuh mano ba pynbeit Ka jingbeh ki riewngeit ban poi sha ki jingiaseng ka pynpaw ia ka jingthrang jong kiba bun ban iohsngew ia ki khubor na ka Ktien u Blei

Ki don katto katne kiei kiei kiba iasnoh bad kaba sam ia ka khubor ka Ktien u Blei, kita ki long *ka Kotbah lane Ktien u Blei, u Nongkren, ka Khubor, bad ki Nongsngap*

Ka Kotbah lane ka Ktien U Blei : Haba shu kren kyllum, ia ka Balang Khristan ha ka pyrthei la pyniabynta ha ki ar tylli ki jait, kata, ka Balang Roman Katholik, bad ki Balang bym dei Roman Katholik ia kiba la ju tip ruh kum ki Balang Protestant. Hooid, ki don ruh kiwei pat ki Balang, kum ki Balang Orthodok, ki bym hap ha kitei ki ar jait ba la kdew Ki Balang bym dei Roman Katholik lane Balang Protestant, ki long kiba mih hadien ka jingiakhih ban pynthymmai ia ka rukom pyniaid ia ka Balang (Reformation) hapoh ka jingialam jong u Martin Luther, John Noks, John Kalbin, bad kiwei kumba saw spah snem ei ei mynshwa Kawei na ki mat lane jingdawa jong kitei ki nongialam ka long ban shim ne ñiew ia ka Kotbah ne ka Ktien u Blei kum ka bor (authority) kaba ha khlieh jong ki Khristan, bad jong ka Balang ha kane ka pyrthei,

---

[3] Ki don kiwei pat ki ktien kum, "Nongsam 'tien Blei", "Nongai Khubor" bad kiwei kiba kum kita, ia kiba ngi lah ban pynmlien ban pyndonkam. Hynrei kan shim por kat haduh ba kiba bun ba lang kin lah ban sngewjuh sngewjem lane sngewhun ban pyndonkam ia ki

kata lait noh na u Blei hi Kumta ia ka Kotbah dei ban pynioh ha ki jait Ktien baroh, bad ba ki Khristan ki dei ban pule minot ia ka. Kaba buh ia ka Pulpit ha ka jaka kaba ha pdeng ha ka bynta kaba ha khmat ka Iingmane ka pyni ba ka Ktien u Blei ka shim ia ka bynta kaba pdeng ha ka Jingiaseng mane Blei Ha ki katto katne ki jait Balang, la ju buh ia ki pulpit kham sha rud. Kaba buh ia ki pulpit kham sha rud ka pyni ba kaba sam ia ka khubor na ka Ktien u Blei ka long tang shibynta na ka jingmane Blei. Ka don ka jingshisha ba kaba ban than eh tang ia ka jingdonkam jong kaba sam ia ki khubor ka Ktien u Blei kat haduh ban pynsting noh ia kiwei pat ki bynta ka jingshakri Blei ka lah ban ialam bakla lane pynsngewthuh bakla ia ki nongmane Blei Kiba leit sha jingiaseng kim leit tang ban sngap ia ki nongkren, hynrei ban mane ia u Blei Ym lah ban len ruh ba don ki nongleit jingiaseng kiba da peit shwa mano ba dei kren, bad nangta ki sa rai la kin leit ne em sha jingiaseng, lane shano ban leit jingiaseng Kaba kum kane ka jingpyrkhat ka long kaba bakla, namar, kumba la ong haneng, kaba leit sha jingiaseng kam dei tang ban shu leit sngap ia ki nongkren, hynrei ban mane ia u Blei Ha kajuh ka por pat ym lah khlem da sngewlem ia kiba kum kita, namar ki ia beh hangno hangno haba ki sngew ba ki kham ioh ka jingbsa kaba kham pynmyntoi ia ki. Don ruh ki khep, ba ki nongialam jingiaseng, ynda haba la dep kiwei pat ki bynta ha ka jingshakri bad ba ka dei ka por ban iohsngew ia ka khubor, ki ong, "Mynta ngi la poi sha ka bynta kaba kham donkam ne kaba kongsan tam jong ka jingshakri, bad kata ka long ban iohsngew ia ka khubor na ka Ktien u Blei." Kane ruh lah ban ong ba ka long kaba pynsngewthuh bakla ia ka jingthmu jong ka jingiaseng hi, namar ka pyni la kumba kiwei pat ki bynta ha ka Jingiaseng kim da long eh kiba donkam

Ngim lah ban len ia ka jingshisha ba ki nongleit jingiaseng ki leit ban ioh ei ei lyngba ki khubor na ka Ktien u Blei Ka Kotbah ne ka Ktien u Blei, namar kata, ka shim ia ka jaka kaba hapdeng eh jong ka jingmane Blei, bad jong ka jingim Khristan hi Haba ki riewngeit ki don ka jingbang ban sngap ia ka Ktien u Blei, kata hi ka long ka dak kaba shai ia ka jingkhlaiñ ka jinglong mynsiem jong ki shimet, bad jong ka Balang hi. Ka long kaba shisha ba kiba leit ia ka Ktien u Blei ki pule ia ka man ka sngi. Kim hun tang ha ka khubor ba ki iohsngew shisien shi taiew. Hooid, kito kiba leit sha ki jingiaseng ki ioh lad ban sngap ia ki khubor lyngba ki nongkren kiba u Blei u la khot kyrpang, bad ki ioh ia ki jingbsa kiba lah ban tei ia ka jinglong mynsiem jong ki.

Ka Ktien u Blei ka long ka jingshai ia kiba ngeit. Kumba ka jingshai ka iarap ban ai jingshai ha ka por ba dum, kumta ruh ka Ktien u Blei ka ai jingshai ia ki bangeit ha kane ka pyrthei kaba dum. Ka Ktien u Blei ka long ka jingbam ban tei ia ka jingim ba kynja mynsiem. Kumba ka jingbam ka iarap ban tei bad pynkhlaiñ ia ki met jong ngi, kumta ruh ka Ktien u Blei ka iarap ban tei bad pynkhlaiñ ia ka jingim bad jinglong Khristan jong ngi. Ka Ktien u Blei ka pyntngen bad pynjah sliang ia ka jingim kiba ngeit Kumba ka um ka iarap ban pynum bad pynjah sliang ia ki met jong ngi, kumta ruh ka Ktien u Blei ka pynum bad pynjah ia ka jingsliang bad jingthrang ha ka jingim ba kynja mynsiem jong kiba ngeit Shuh shuh ka Ktien u Blei ka long ka bor ban kyrshan ia ka jingim Khristan, bad ruh ka bor ban iada ia ka jingialeh kiba bun jait ha kane ka jingim. U Paul u ong ba ka long ka waitlam ban ialeh pyrshah ia u bymman Namar kata, khlem ka Ktien u Blei, ka jingim Khristan kam roi kam san, bad ka long kaba khlem bor.

Lada ka Ktien u Blei ka long kaba donkam haduh katta ia ka jingim, ki Khristan ki dei ban pule tista ia ka. Kaba donkam ka long ba ki dei ban sngewthuh ia kata kaba ki pule. Ki don kiba pyrshang ban pule ia ka Kotbah, hynrei suki suki ki ngiah noh namar ki don ki bynta ba kim sngewthuh satia ia ka jingmut kaba don ha ki bynta ba ki pule. Dei na kata ka daw, ki ia beh sha ki *Bible Study*, bad sha ki Jingiaseng ban sngap ia ki nongkren da kaba ki khmih lynti ban ioh ei ei. Ki nongialam ka Balang ki dei ban kmen bad sngewnguh haba ki iohi ba ki Khristan ki ia beh ban poi sha ki *Bible Study* bad ki Jingiaseng. Hooid, kim dei pat tang ban shu kmen,hynrei ki dei ruh ban ialeh shitom ban pynioh ha ki nongwan jingiaseng ia kata kaba ki donkam eh, kaba long ka khubor na ka Ktien u Blei.

Ha ka Ktien Khasi, ia ka *Bible* lane ka Ktien u Blei la ju khot ruh ka Kotbah. "Kotbah" ka mut ka "kot kaba heh bah". Ngi lah ban ring dur ba kane ka don ar tylli ki jingmut ha ka · 1) ka kot kaba heh ha ka jingheh (size) jong ka. bad 2) ka kot kaba heh ha ka jingmut jong ka Namar ba ka ktien "Kotbah" ka long kaba ngi kham pyndonkam paitbah, katba lah ngin kham pyndonkam da kane ka ktien. Don bun ki jingkylli kiba ki Khristan hi ki kylli shaphang ka Kotbah. Hooid, ki don ki jingkylli kiba iadei bad ka Kotbah kiba ngin ym lah ban sngewthuh lut, hynrei ki don ruh kiba ngi lah ban sngewthuh katto katne. Kum ka nuksa, Mano ba thoh ia ka, bad kumno la ñiew ia ka ba ka long ka Ktien u Blei ? Ngin ym lah ban iakren

lut hangne shaphang kiei kiei kiba iadei bad ka Kotbah, hynrei ngin pyrshang ban phai khyndiat tang sha ki bynta kiba iasnoh bad ka phang kaba ngi iakren hangne.

Ka jingkylli kaba iadei bad kaba thoh ia ka Kotbah ha long kawei na ki jingkylli kaba la rim bha, lehse naduh ba la pynmih ia ka Kotbah. Kane ka long ka phang kaba iar, bad yn ym lah satia ban ia kren bniah hangne. U Blei ha ka jingstad jong u u pyndonkam ia ki briew na ka bynta ban pynneh pynsah ia ki khubor kiba u kren bad ki kam kiba u leh naduh ba u pynlong ia ka bneng bad ka pyrthei Ia kiwei u Blei u pyndonkam da kaba u kren lyngba jong ki, ia kiwei pat u pyndonkam ia ka bor kynmaw jong ki, ia kiwei pat ban buh ha ki jingthoh, bad ia kiwei pat ban batai ia kiei kiei kiba la buh ha ki jingthoh Ka long kaba donkam ia ngi ban tip ba ka thoh ka tar ka wan hadien eh Ha shwa ban mih ka thoh ka tar, ki khubor kiba u Blei u kren, bad ki kam kiba u leh, baroh ki sah ha ka jingkynmaw ki briew Ia kine kiei kiei la iathuh pateng la pateng na ki longshwa ha ki longdien, bad kumta ter ter na kawei ka pateng bynriew sha kawei pat. Katba ngi lah ban tip, napdeng ki Israel dei u Moses uba la buh jingthoh nyngkong eh ia ki jingjia kiba ngi don mynta ha ka Kotbah, watla ka long kaba eh ban tip katno na ki bynta kiba ngi don mynta ha ki San tylli ki Kitab kiba nyngkong jong ka Testamen Barim ki long kiba la thoh da u Moses Ñiar eh, khamtam ha ka Testamen Barim, ba ka Kotbah kan iathuh kyrteng ia ki nongthoh La kumno kumno, ha ka Testamen Bathymmai ngi tip katto katne shaphang jong ki. Ka don ka jingmaian hangne, bad kata ka long ba kiei kiei kiba don ha ka Kotbah ki long kiba wan na u Blei, bad ym da donkam ban ai burom ia ki briew kiba u Blei u pyndonkam ban thoh ia ki U Blei u pyndonkam ia ki briew, hynrei u "nongthoh" uba shisha (real author) u dei u Blei. Na kawei ka juk sha kawei pat u Blei u pynkyrpang ia ki katto katne ki briew ban long ki nongkren bad nonghikai ka Ktien u Blei. Kane ka long kawei na ki jingkitkhlieh ba ki nongkren, na kawei ka pateng bynriew sha kawei ka pateng bynriew, ki don.

Nongkren : Shisien ong, ban long ki nongkren ka dei ka sap kaba u Blei u ai. Ha kajuh ka por ka dei ka kamram jong kita kiba u Blei u la ai ha ki ka sap ban trei shitom bad pynjanai ia kata ka sap kaba u Blei u ai ha ki. Ki nongkren ki dei ban pynshitom ha kaba pynkhreh ia ka khubor. Haba shu kren kyllum, kaba pule ha ki skul thioloji ka iarap shibun, khamtam

ha kaba pyrshang ban sngewthuh khambha ia ki jingmut kiba don ha ka Kotbah Kaba mut, namar kata, ba ki briew kiba la pynbit kyrpang na ka bynta ban long ki nongkren ki dei kiba la pule ha ki skul thiology, bad kumba ka long mynta ha kane ka ri jong ngi, dei napdeng jong ki ba la ju thung ban long ki Pastor[4] Ha ka juh ka por ruh ngi dei ban sngewthuh ba ym baroh kiba la pule thioloji ki dei ki nongkren paitbah, namar kumba la ong haneng, ban long ki nongkren paitbah ka dei ruh ka sap[5], watla ka long ruh kaei kaei kaba kiba trei shitom ki lah ban pynroi ne pynjanai ia ka. Ngim dei ruh ban klet ba ki don shibun na ki nongialam ka Balang ki bym dei ki pastor kiba don ka sap kum ki nongkren. Ka jingeh ka long ba ngi duna than ki kot kiba lah ban iarap ia ki ban nang kham pynjanai ia ka sap ba u Blei u ai ha ki.

Ha ki jingiaseng Balang ba man ka sngi u Blei, kham bun na ki nongkren kim dei ki Pastor. U Blei u la kyrkhu ia ki Balang ha ri Khasi-Jaintia da kaba u ai ia ki nongkren kiba don bor napdeng ki nongialam ki bym dei ki Pastor (lay leaders) Ha kajuh ka por ngim lah ban khmih lynti ba baroh ki nongialam ha ka Balang ki dei ban long ki nongkren bad ki nonghikai ia ka Ktien u Blei Kawei pa kawei ka khubor na ka Ktien u Blei ka dei ban don ha ka ka jinghikai ka ban iarap ia ki nongsngap ban sngewthuh khambha ia ka bynta kaba ki nongkren ki pynshong nongrim ia ka khubor jong ki Ban leh kumta ki nongkren ki dei ban lah ban tih jylliew ia ki jingmut kiba don

---

4 Ha ka Balang Presbyterian, dei tang kiba la pule thioloji kiba lah ban long pastor Ym baroh ki kynhun Balang kiba leh kumta Kumta kin don napdeng ki nongpule ki ban ym iahap bad katei ka jingong Hynrei nga kwah ban ialam jingmut hangne ka long ba ki nongkren, la ki long ki pastor ne kiwei pat ruh, ki dei ban don ka jingtip kaba kham bniah bad kham iar ia ka Ktien u Blei, bad kiei kiei kiba iasnoh bad ka. Kaba lum jingtip bad kaba pynkhreh ia ka khubor ki long ka kamram jong ki nongkren ha khmat u Blei Lada ia ki jingkren kiba ngi dei ban kren ha kiwei pat ki jait jingialang ngi da pynkhreh shitom, katno tam ia ka khubor na ka Ktien u Blei Kaba pynkhreh kam dei satia kaba kynja doh lane kaba tang da ka jingstad briew, hynrei ka long hapoh ka jingialam u Mynsiem u Blei

5 Ka kam u Blei ka long kaba bun, bad u Blei u khot bad ai ha ki briew ia ki sap bapher bapher, bad dei lyngba jong ki ba ka kam u Blei ka roi bad iaid shaphrang (pule Ephesos 4) Napdeng kito kiba la pule thioloji ruh, ki don kiba u Blei u la ai ka sap ban long ki nongkren *sermon*, bad ki don ruh kiba u la ai kyrpang ha ki ia ka sap ban hikai lane batai ia ka Ktien u Blei Ka long kaba shisha ba ha man la ka *sermon* ne ka khubor ka dei ban don ka jinghikai, hynrei kaba hikai na ki Pulpit lyngba ka khubor ka iapher na kaba hikai ha ki kamra klas Hooid ki don ruh kiwei pat ki kam ha ka jingshakri kiba u Blei u la khot kyrpang ia ki katto katne, kum kaba iasyllok ia kiba shem jynjar, ban duwai na ka bynta ki ba pang, bad kiba kum kita. Ka kam jong ki ka long ban pyndonkam hok ia kata ka sap ba u Blei u ai

ha kata ka bynta Ban lah ban leh kumta kı deı ban ioh jingiarap. Ka jınghıkai ha ki skul thioloji ka long tang shibynta, hynrei ki dei ruh ban ioh ki kot iarap kum ki Komentari bad Dikshoneri ha syndah jong ki. Ka jingeh ka long ba haduh mynta ngim pat don kıba kum kita kı kot iarap ha ka ktien Khası Wat kito kiba lah ban pyndonkam ia kı kot ha ka ktien Phareng, kam long kaba suk ban ıoh ıa kı kot namar ba ki rem palat. Nangta shuh shuh, dei ban da husiar bad bishar bniah haba thied ia ki kot iarap, namar kı don ki nongthoh kıba ha ka jaka ba kin iarap ia kı nongpule ki lah ban sngewthuh bakla pynban

Kaweı kaba ngım deı ban klet ka long ba ka jıngkhlaıñ jong ka Balang ha shong ha kı Balang ha ki shnong bad kı dong bapher bapher (Local Churches) Ka jıngkhlaıñ ka jınglong mynsiem ha kı Balang pat ka shong ha ka jingbsa na ka Ktıen u Bleı. Ban ıoh ıa ka jingbsa kaba bıang bad kaba tıkna deı ban don kı nongkren kiba lah ban ai ki Khubor kiba pynmyntoı ıa kı nongsngap. Kı Balang ha kı rı kıba la kham bit kham biang ka ıoh ka kot,ki ıaleh katba lah ban ıoh la kumno kumno uwei u Pastor ha man la ka Balang. Kane ka ıarap shıbun namar u Pastor u ıoh lad ban ai ka jıngbsa kaba kham thıkna ıa kı dkhot ka Balang. Hangne ha ngi, dei tang kı Balang sor bad kı Balang kıba kham bun brıew kıba lah ban leh ia kata, hynreı ki Balang ha nongkyndong te ka long kaba eh Hynrei wat ha kı Balang Sor, ruh, namar ba kı Balang kı la heh palat, ka long kaba eh ba kı Pastor kın lah ban ai lut ıa ka por jong kı ha kaba bsa ıa khun ka Balang. La ka long kumno kumno ruh, katba kı lah, ka deı ka kamram ki Pastor ban kham pynlut por bad pynshıtom ıa lade na ka bynta ban bsa ia ka Ktien u Blei ha ki dkhot ka Balang. Kan iarap shibun lada lah ban thaw ki lad ban pynıoh ha kıwei pat ki nongialam Balang katto katne ki jinghikai ba ju hikaı ha ki skul theolojı. Lah ban leh ia kata da kaba ki Balang ki iatrei lang bad ki katto katne kiba lah ban ai ia kiba kum kita ki jinghikai.

Ha ki jingiaseng kiba kyrpang, kham bunsien, ki nongkren ki dei napdeng kı Pastor Ki nongkren ki dei ban shim ia ka kabu ban pyrkhat nyngkong eh ia ka jingdonkam ki nongsngap. Ka don ka rukom kren kaba lah ban pynsngewtynnad ia ki nongsngap, hynrei ka bym da pynmyntoi shibun. Ka don ka jingiapher hapdeng ka khubor kaba shu pynsngewbang ne pynsngewtynnad, bad ka khubor kaba ktah bad pynmyntoi ia ki nongsngap. Ka khubor kaba jop kam dei kaba shu pynsngewbang ne pynsngewtynnad, hynrei ka khubor kaba ktah kat ban pynkylla ia ka rukom

pyrkhat bad ka rukom im jong ki nongwan jingiaseng. Ki nongkren ki dei ban husiar banym hap ha ka jingpynshoi ban long ki nongkren ban pynsngewtynnad (spiritual entertainers) ia ki nongwan jingiaseng, hynrei ki nongbsa da ka Ktien u Blei Ka jingkren kaba thew tang ban pynsngewtynnad ne pynbyrngia ia ki nongsngap kam dei ka khubor kaba mih na u Blei, hynrei kaba thew tang ban pynioh burom ne jingiaroh ia ki nongkren Ka don ruh ka jingpynshoi ia ki nongkren ban wad bad ai ka khubor ka ban pynsngewbha (pleasing sermon) ia ki nongsngap, lane ia ki kitto katne ki nongsngap Ka kamram jong ki nongkren kam dei tang ban ai ka khubor ka ban shu pynsngewbha (please) ia ki nongsngap, hynrei ka khubor kaba ki nongsngap ki donkam ha ka jingim jong ki Ka long kaba shisha ba kam long kaba suk ban tip ia kata, khamtam ia ka jingdonkam jong ki spah bad ki hajar kiba don ha Jingiaseng, hynrei kata ka long ka jingpyrkhat jong ngi ki briew Ki nongkren kiba da pynlut por ban iasyllok bad u Blei, u Blei hi u ai ha ki ia ka khubor kaba ki nongsngap ki donkam Kaba ki Balang bad ki paitbah Khristan ki donkam ka long ia ki nongbsa ha man ki Balang (local churches), namar dei ha ki Balang ba ka shong ka im ka iap jong ki Khristan

Ki nongkren kim dei ban sheptieng ban kren ia ka jingshisha Hooid, ka jingshisha ka lah ban pynmong ia ki katto katne Lada jia ba kita ki katto katne ki dei ki nongialam ba kham ha khmat ha ka Balang, ki lah ban ym da sngewtynnad, bad lada ka long kumta, kiba kum kita ki nongkren kin ym shah khot bunsien U Trai Jisu u long ka nuksa kaba shai Um ju nej ban kren ia ka jingshisha, bad dei na kata ka daw ki nongialam ka niam Jiw kim lah shah ia u. Hynrei ka jingsngewpyrshah ki katto katne kam shym khang lane pynsangeh ia u na kaba kren ia ka jingshisha. Ha kajuh ka por, ki nongkren kim dei ban pyndonkam bakla ia ki pulpit bad kiwei pat ki jaka kyntang, kata ban pynlong ia ki katto katne kum ka thong (target) jong ka khubor ba ki kren. Ki pulpit kim dei ki jaka ban kren kynthah iano iano. Ki pulpit kim dei ki jaka ban kdew kti lane kren kynnoh pyrshah iano iano. Ki dei ki jaka na kiba ki jingshisha na ka Ktien u Blei ki mih. Ki dei ki jaka kiba u Blei u kren ha ki briew. Ki nongkren ki dei tang ki nongrah ia ka khubor, bad kumta ki dei ban kren ia ka jingshisha ka Ktien u Blei. Lada ki jingshisha kiba mih na ka Ktien u Blei ki kdew pyrshah iano iano, kata kam pher, tangba ka khubor ka dei ban long ha ka sur bad na ka mynsiem ka jingieit (Eph. 4:14). Ka jingthew ka long na ka bynta ban pynbha.

Ka jinglong jingim (testimony) jong ki nongkren ka long shibynta na ka khubor. Hapdeng kiba bun ki jingtlot bad jingbymbiang, ki nongkren ki dei ban pyni ia ka rukom im kaba iadei dur bad ka jinghikai kaba ki ioh na ka khubor ba ki kren Kata kam dei ban long kaba shu leh mynleh tang habar, hynrei ka dei ban long kaba mih na ka jinglong hi. Kaba kum kata ka jinglong ka mih na ka jingiadei kaba jan jong ki bad u Blei uba la khot ia ki ban long ki nongkren na ka bynta jong u. Lada ka rukom im, ka iaid ka ieng, ka rukom kren, ha ka jingim ba man ka sngi kam iadei dur bad ka khubor kaba mih na ka shyntur jong ki ha ki Pulpit, kata hi ka pynhiar dor bad ka pynsting thew ia ka khubor. Kaba mih nangta ka long ba ki briew kim pdiang ia ka khubor kaba mih na ki. Lada ki dei ki nongkren kiba pnah thyllliei, ka khubor ka lah ban shu pynsngewtynnad, hynrei kam ktah ei ei ia ki nongsngap.

Ka Khubor : Ka Kotbah ka long borabor ka tlong lane ka nongrim jong ka Khubor Ka long ruh kaba donkam, kumba la kdew haneng, ba ki nongkren kin ioh ki jingiarap kiba biang na ka bynta ban pynkhreh ia ki khubor. Ki don ki bynta ha ka Kotbah kiba eh ban sngewthuh. Hooid, ka long ruh kaba dei ia ki nongkren ban ym shu shaniah tylli tang ha ki kot iarap Ki dei ban pynlut por ha kaba puson halor ka bynta ba ki pynshong nongrim ia ka khubor Ki dei ban pynlut shibun ka por jar jar bad u Blei, bad wad ia ka jingstad bad jingialam u Mynsiem Bakhuid. Lada ki nongkren ki khmih lynti ba ka khubor kan ktah ia ki nongsngap, ka dei ban ktah nyngkong eh ia ki Ka long kaba bakla ba ki nongkren kin thew ia ka khubor tang sha ki nongsngap. Ka jingduwai ka dei ka bor barieh jong ki nongkren. Ha ki jingduwai ki it ialade nyngkong da ka khubor kaba u Blei u ai ha ki ban kren. Kiba kum kita ki nongkren ki ioh ia ka bor u Mynsiem. Kiba kum kita ki nongkren ki ieng na ka bynta u Blei. Ka khubor kaba mih na ki ka ktah, ka pynkylla, bad ka pynmyntoi ia ki nongsngap.

Ka khubor ka dei ban long beit na ka Ktien u Blei. Ki don, hooid, katto katne ki rukom kren lane ki jait *sermon*, bad kito kiba la pule ha ki shul thioloji ki tip bha. Don ki nongkren kiba jied lypa ia ka subjek lane ka phang, kum, "Ka jingkha arsien", "Ka jingwan arsien", "Ka jingpynim", bad kiba kum kita, bad ki wad ia ki bynta ha ka Kotbah kiba iadei bad kata ka subjek ba ki jied ban kren. Ki don ruh kiba pynshong nongrim ia ka khubor ha ki katto katne ki jinghikai shongtynrai, kum "U Mynsiem Bakhuid"," Ki Laingut ha uwei u Blei", bad kiba kum kita, bad ki pyrshang ban wad ia ki

bynta kiba ıadei na ka Kotbah Kı don pat kiba shu shim beit na ki bynta na ka Kotbah, bad ki pyrshang ban tih jylliew bad bataı ia ka jingmut kaba don hangta, bad shim ia ki jinghikai kiba don ha kata ka bynta La ka long kano kano ka jait *sermon*, ki khubor baroh ki dei ban don ka nongrim ha ka Ktien u Blei Namar kata, ka long kaba donkam eh ba kı nongkren kin da sngewthuh bha ia kata ka bynta kaba ki pynshong nongrim ia ka khubor jong ki. Kito ki nongkren kiba pynshong nongrim ıa ka khubor ha ka bynta na ka Ktien u Blei, kim dei ban iaid jngai lane ktaid shawei pat Teng teng don ki nongkren kiba, hadıen ba ki la iathuh ıa ka dkhot lane ka bynta na kaba kı ong ki long ka nongrim ia ka khubor, kim ju phai shuh sha kata ka bynta, bad ki ıaid shawei pat Kaba mut ba ka khubor kam don jıngiadei eı eı bad ka nongrim kaba ki la jied Kane ka long kawei na ki phang ba kı nongkren ki donkam jingiarap, namar ba ka jıngjop bad ka bor jong ka khubor ka shong shibun hangne.

Kı don kıwei pat ki bynta kiba lah ban iarap ban kham pynshaı ıa ka khubor Kaba pyndonkam ia ki "nuksa" ka long kaweı na kita Ki nuksa ki lah ban long ha ka dur ki pharshi lane ki jingjıa kiba da jia shisha Kine kı don la ka jong ka dor, tangba kim deı ban suit rong palat ia ka khubor kat haduh ba ki nongsngap ki sngewbang ia ka nuksa bad ki klet noh ıa ka khubor kaba ki dei ban ıoh. Ki don ki nongkren kıba nang ban pynbirıa, bad kane ka pynsngewtynnad ia ki nongsngap. Don kı por bad ki khep ba ka jingbiria ruh ka pynmyntoi, hynrei kham bunsien kaba bıria than ka pynsting noh ia ka khubor Kumba la ong haneng, ka dei ka kamram jong ki nongkren ban pynlong ia ki nongwan jingiaseng ba kin kynmaw ba ki don hangta ban ioh ei ei ka ban pynmyntoi bad tei ia ka jinglong mynsıem jong ki, ym tang ban shu pynsngewtynnad ia ki shkor.

Ka khubor ka dei ka jingbam kaba pynkdang ia kıba thngan, bad ka jingdih kaba pynjahsliang ia kıba thynrang ka jingrim. Ka jingkhlaiñ ne jingtlot jong ki briew ka shong shibun eh ha ki jingbam ba ki bam. Ka long kumta ruh ha ka jinglong jingim Khristan. Ka jingkhlaiñ ne jingtlot ka Balang ka shong ha ka jinglong ki Khristan shimet kiba pyrılong ia ka Balang. Kumba ki kmie ki kpa ki bsa ia la ki khun, kumta ruh ki nongialam ka Balang ki dei ban bsa ia ki dkhot jong ka Balang. Ka long kaba dei ba ka khubor kaba ki ioh ha ki Sngi u Blei, kata shisien shitaiew, kam biang satia ban tei ia ka jinglong jingim ba kynja mynsiem ki Khristan. Ki dei ban don kiwei ruh, kum ki Jinghikai ba man ka por na ka Ktien u Blei (Bible Study), ka jingpule minot

ia ka Ktien u Blei man ka sngi, bad kumta ter ter Ha kajuh ka por, la ka long shisien ne arsien shi taiew, ki jingbam ba ki ioh na ki Pulpit ki dei ban long kiba pynmyntoi bad tei ia ki nongwan jingiaseng Shuh shuh, dei ki Khubor kiba kum kita kiba khring wat ia kiba bun ban leit tista sha ki Jingiaseng.

Ki Nongsngap : Ki nongsngap lane nongleit jingiaseng ki don la ka bynta ha kaba pynlong ia ka jingiaseng kaba jop Nyngkong ki dei ban pyrkhat balei ki leit sha jingiaseng Ki dei ban kynmaw ba ki don hangta ym tang ban shu sngap ia u nongkren, hynrei ban mane ia u Blei Haba ki leit jingiaseng ruh ki dei ban leit da kaba pynkhreh Ki pynkhreh ban iashem bad u Blei, bad ruh ban iohpdiang ei ei lyngba ka khubor kaba u Blei un ai lyngba ki nongkren Ka por long jingiaseng ka long ka por kaba kyntang, bad ka long kaba dei ia kiba don ha jingiaseng ban bat ia ka jingkyntang jong kata ka por. Haba ki nongkren ki ieng ban kren, kiba don ha jingiaseng ki dei ban duwai jar jar ba u Blei un ai lyngba ki nongkren ia ka khubor ka ban long ka jingmyntoi ia ka jingim jong ki Kim dei ban klet ba u bymman ruh u ieng ha syndah hangta ban pynmyllen ia ki jingmut jingpyrkhat Ki met ki don ha Jingiaseng, hynrei ki jingpyrkhat ki her kylleng sawdong. Don ruh ki khyllipmat ba kim iohsngew wat ia ka sur jong u nongkren, lane ki iohsngew tang ia ka sur, hynrei kim tip aiu u nongkren u ong Shuh shuh, katba ki nongkren ki dang kren u Soitan u pynphai ia ki jingmut jingpyrkhat sha kiwei pat kiba don ha kata ka Jingiaseng, la kumba ka khubor kam dei satia na ka bynta jong ki Kaba kum kata ka jingpyrkhat ka mih na ka jingsngewhok ia lade bad kaba pyrkhat ba kiwei pat ki dei ki nongpop Kata ruh ka dei ka kam u Soitan, bad kaba kiba don ha Jingiaseng kim dei ban ailad. Ka khubor u Blei ka long na ka bynta baroh kiba don ha Jingiaseng, kynthup ia u nongkren hi Haba ki shong ha Jingiaseng ruh, ki nongsngap kim dei ban klet ba ki nongkren kiba ieng hangta ki dei tang ki briew, bad ki donkam ia ka bor u Mynsiem Kumta ki donkam ia ka jingkyrshan bor jong ki. Kum ban ban sa shisien, ki nongkren ruh ki dei tang ki briew, bad ki donkam eh ia ka jingkyrshan jong ki nongwan sha Jingiaseng

Haba ki nongleit jingiaseng ki leit da kaba pynkhreh, kata hi ka long ka bor barieh ia ki nongkren, namar u Blei u kren lyngba jong ki. Ki nongleit jingiaseng kiba la pynkhreh ki la ioh lypa shibynta na ka khubor na u Blei. Haba ngi leit sha Jingiaseng ngi dei ban sngewthuh ngi donkam ei ei na u Blei. Ha ka jingim jong ngi ki briew, ka jingngiah jingbam ne ka jingbymbang-bam-bang-dih, ka dei ka dak (symtom) jong ka jingtlot ka met bad don ei ei kaba pher ha ka jingkoit jingkhiah. Lada ym lah ban pynduh ia kata, ka lah

ban ktah bad pyniohpang ruh Kumta ruh ka long ia ka jingim Khristan jong ngi Lada ngim don ka jingshiang bad jingthngan ia ka khubor ka Ktien u Blei, ka dei ka dak ba don ei ei kaba shongpher ha ka jingim Khristan jong ngi Haba ngi long kumta, wat lada ngi don ka Jingiaseng bad sngap ia ka khubor, kan ym bang satia, bad ngi klet noh mar iawai ka Jingiaseng Kaba mih nangta ka long ka jingtlot ha ka jinglong mynsiem, bad haba ngi tlot ngi kylla long kiba khlem bor Lada ngi don ha kata ka jinglong ngi dei ban it bha, bad wad ia ka jingiarap u Mynsiem.

Kawei pat kaba ki nongsngap ki dei ban pyrkhat ka long ba ki dei ban long kiba la kloi bad kut jingmut ban kohnguh ia kaei kaba u Blei u kren ha ki Kata, ki dei ban long kiba pynkhreh ban long ki "nongleh", ym tang ki "nongsngap" ia ka khubor u Blei (pule Mathaios 7 24-27) Kata ka dei ka jingduwai jong ki naduh ba ki mih na iing Kumba ka jinglong jingim ki nongkren ka long shibynta jong ka khubor, kumta ruh ka jinglong jingim ki paitbah Khristan kiba ju leit sha Jingiaseng ka long u soh uba mih na ka khubor Ka long kaba eh, hynrei ka dei ban long ka jingiaksaid ba man ka sngi, kata haduh ban da jop.

Ha kaba pynkut ia kane ka jingthoh, ma ngi baroh, la ki nongkren ne ki nongsngap, ngi long tang ki "khiew khyndew" kiba tlot. Pynban dei ha kiba kum ma ngi ba u Blei u la ai ka jingkitkhlieh ban kyrshan ia ka Balang bad ban pyniaid shaphrang ia ka kam jong u Um shym khot ia baroh ban long ki nongkren na ka bynta jong u Hynrei kita ia kiba u la khot ki dei ban ñiew kyntang ia kata ka jingkhot Kawei kaba ki lah ban leh ka long ban da pynlut por ha kaba pynkhreh, bad ki leh kumta na ka bynta ka jingmyntoi ki nongsngap bad na ka bynta ka burom jong uta uba la khot ia ki Kaba ki nongpynbeit prokram ki dei ban pyrkhat bha ka long ba ki Jingiaseng Paitbah kim dei ki por ai jinghikai (training) ia ki nongkren Ki don kiwei pat ki lad, kiwei pat ki por, bad kiwei pat ki jaka kiba lah ban leh ia kata. Kane lehse ka long kaba kham eh ia ki Balang kiba kham rit, khamtam ha nongkyndong. Ha ki Jingiaseng paitbah, ki Pulpit ki long nyngkong eh na ka bynta ban bsa ia ki nongwan Jingiaseng. Ngi im ha ka juk kaba don shibun ki jait jinghikai kiba lah ym tang ban shu pynmyllen ia ki Khristan, hynrei kiba lah ruh ban ialam bakla, kata lyngba ki kot, ki telebishon, bad kiwei. Ka Balang ka dei ban ialeh pyrshah ia kine da kaba ka shim ia ka jinghikai kum kawei na ki atiar kiba khlaiñ Ki Pulpit ki long kawei na kita ki lad ban ai jinghikai bad jingbsa ia ki khun ka Balang.

KI AIÑ SHONGKHA SHONGMAN

Maurice G. Lyngdoh

Ka kam shongkha shongman ka long kaba labuh da U Blei Nongbuh Nongthaw salonsar shityllup ka pyrthei.Ngi lah ban ong ba ka dei ka riti ka dustur bakongsan tam ha ka imlang sahlang, ha ka niam ka rukom, bad ha ka jaitbynriew Hapdeng ki Khristan ka jingshongkurim ka long ka jingiatehkular (contract) kaba kyntang bad kaba khuid (sacramental) ha kaba ki shijur ki aiti ialade iwei ha iwei pat Ka dei ka jingpyniasnohlang ia ki arngut ki maiñ-longbriew (personality) ban tei ia ka longïing longsem kaba thymmai

Ki aiñ shongkha shongman hapdeng ki Khasi ki long kiba eh bad pyrkhing bha Haba ki samla ki la iapmat iwei ia iwei pat, ki arliang kur ki wad bniah ioh don ka sang ka ma-kata, ka jingiadeikur-deijait, ka jingiadei parakha, ka jingiadei sohpet-kha bad kiwei kiwei ki adong kiba ym bit ban iapoikha. Ynda labiang ka jingiawad bad ka jingiathew iawoh na baroh arliang, bad lashem ba ym don shuh ka peitmatdong, ka suhmatdong, ka at ka them, ka khang lynti ka khang syngkien, hangta sa don ka jingpynskhem ia ka jingiateh-ktien Haduh mynta mynne ki khristan ruh ki ñiewkor bad burom ia kine ki aiñ, ki riti ki dustur poikha poiman ba labuh latang u barim bajah Ka Assembli ka Balang Presbyterian (1924) ka ban jur ba ka 'Komiti Sang' ka dei ban ai jingtip kaba thikna shaphang ki 'sang' kiba dei ban kheiñ ha ka jingpyniapoikha-poiman hapoh ka Balang.[1]

Lah ban pynkynmaw hangne ba ha ka snem 1850 ladon ka jingiapoikha poiman ha Mawsmai hapdeng ki shijur kiba la ngeit bad pdiang ia U Jisu Khrist kum U Nongpynim jong ki. Kita ki long, U Luh bad Ka Phuh. Shuwa ban pyndep ia ka jingpyniathoh, U Sahep William Lewis, u mishoneri, u la batai ia ka jingiathohkurim Khristan kaba kyntang bad kaba khuid. U la iathuh ruh ba ha ka jingiapoikha, ka ju long ka rukom hapdeng ki Khristan ka Ri Bilat ba uwei u rangbah kur ne uba haïing hasem u dei ban aiti ia ka nongleit-kurim ha u nongleit-kurim. Hangne ha Ri Khasi ruh dei ban leh kumjuh. Haba ka sngi iapoikha ka la poi, Ka Phuh kam don mano mano na kiba haïing hasem jong ka ban aiti ia ka ha u nongleitkurim. I Ma Tirasing

[1] *Nongialam Khristan*, May 1924, page 65

jaid Syiem i la leh-kni leh-kpa ban aiti ia ka Phuh ha U Lv ı U Sahep William Lewis u la pyndep ıa ka kam bakyntang da kaba u ı ynieng ıa kı shijur bad da ka ktien kaba jam bad kaba shai u pynbud ıa kı ktien kular-jutang kiba lathoh ha ka Ktıen U Blei Lapyndep ia ka jingpyniathoh-kurım kaba ishongkun bad ba idonburom ha kata ka sngı Kane ka lcng ka jingpyniathohkurim kaba nyngkong eh hapdeng ki samla Khristan ha Rı Khasi.[2]

Nangta pat ha ka snem 1852, u Larsing Khongwır u la pyndep ıa ka jınglehniam kyntiew kurım ıa U Hat bad Ka Synshar Shallam ha Jowaı Ha ka jingpyndep ıa kane ka jınglehnıam, U Larsing Khongwir u ong, "...ngam shym don rul ei ei ban bud haba pyndep kum ıa kane ka kam... Nga pyniasnohkti ia ki bad ki bud ıa kine ki ktien, "Manga u tymmen Hat nga ieıt ıa pha ka Synshar Shallam bad nga shim ıa pha ban long ka tnga jong nga .Nga buh kane ka sati ha ka shympriahktı jong pha hakhmat kine ki paitbah kiba long kı sakhı jong nga bad jong pha. "[3] Kane ka long ka jingpyniathoh kurim Khrıstan banyngkong ha Ri Jaintıa.

Ka Assembli Balang Presbyterian (1929) ka la phah ia kane ka jingkylli sha ka *Marrıage Act Commıttee* jong ka, "Kumno ka *Indıan Chrıstıan Marrıage Act* bad ka *Indian Chrıstıan Dıvorce Act* ki iadei bad ka Balang?"[4]

Ka Assemblı ka Balang Presbyterıan (1930) ka la ıoh ıa ka jubab na katei ka Komitı bad ka la pynshai kumne :-

"Ka jıngiadeı ka *Indıan Chrıstıan Marrıage Act* bad ka *Indıan Chrıstıan Dıvorce Act* bad ka Balang ka long ba la pdıang ıa kı ha ka *Constıtutıon* ka Balang Presbyterian ha Ri Assam bad ka Unıted Church of Northern India."[5]

Ka Assembli ka Balang Presbyterian (1932) ka la iatuklar shaphang ka *Christian Marriage Act* bad ka jingiadei jong ka bad ki *Native States*. Ka Assembli ka la sngewdei "ba katba ym pat don ka jingiasngewthuh jingmut kaba shai shaphang ka jingiadei ka Sorkar bad ki Native States, yn shu nang sngap noh shuwa kaba tuklar ia kane baroh."[6]

---

2 *Nongıalam Khrıstan*, January 1928, page 1-2

3 *Nongıalam Khrıstan*, January 1928, page 3-4

4 *Assembly Report, 1929, Laıtkynsew, page 7*

5 *Assembly Report, 1930, Jowaı, page 9*

6 *Assembly Report, 1932, Maırang, page 4*

Shuh shuh ka *Constitution* jong ka Presbyterian[7] Church of North East India ka ong, "Ka jingpyniathoh shongkurim kan long kat kum ka Indian Christian Marriage Act, 1872 ha kito ki jaka ba la pynjari ia ka."[7]

Namarkata, hapdeng ki Khasi ba la long Khristan, ka la ju long ka rukom ba ia ka jingiathohkurim dei ban pyndep kat kum ki niam ki rukom ka jingngeit Khristan bad ha kajuh ka por dei ruh ban pyndep kat kum ka *Indian Christian Marriage Act* (Lait noh ia kito kiba dei na ka Balang Roman Catholic)

Ha ka *Sixth Schedule* jong ka *Constitution* ka Ri India, ka subject shongkha shongman ka dei jong ka District Council Hangne ha Ri Khasi Jaintia, hadien ka snem 1952, ka District Council ka shim bad pyndonkam ia ka *Indian Christian Marriage Act,* 1872 bad ka khot kyrteng ia kata ka Aiñ, "Ka United Khasi-Jaintia Hills (Christian Marriage) Act, 1954 " Ki *Marriage Registrar* ba la thung da ka District Council ki pyntreikam ia kane ka Ain hapoh ka jylli synshar jong ka District Council

Nalor ka *Indian Christian Marriage Act,* 1872, ki don ruh sa kiwei ki Aiñ Sorkar kiba pyndep ia ka shongkha shongman hapdeng ki nongshong shnong ha Ri India kum, Ka *Special Marriage Act,* 1954 (Civil Marriage,) ka *Hindu Marriage Act,* 1855 bad kiwei kiba, ka jingthmu ka long ban teh ia ki shijur na ka bynta ka jingbha, ka jingsuk bad ka jingshngaiñ jong ki longiing longsem jong ki

Ka *Mixed Marriage* pat ka long ka jingiapoikha khleh hapdeng ki Khristan jong ki Balang bapher ne hapdeng ki Khristan bad ki bymlong khristan Ki Khristan na ki balang bapher (denominations) kiba la pyniasoh bad ka *North East India Christian Council* ki lah ban iapoikha lait noh kiba dei na ka Balang Roman Catholic. Ka Presbyterian Synod (1959) kam shah ban iapoikha khleh ha ka Balang Roman Catholic Ha kajuh ka por kam pyrshah lada kiba long Roman Catholic ki wan iapoikha khleh ha ka Balang Presbyterian hapoh ka *Indian Christian Marriage Act* Shuh shuh ka Presbyterian Synod (1975) ka rai "ban weng na ka Balang ia kito ki dkhot ka Balang kiba leit ban iathoh shongkurim da ka *Mixed Marriage* bad ki dkhot ka Balang Roman Catholic." Ka Presbyterian Synod kam pdiang bad ithuh ia ka *Special Marriage Act,* 1954 namar ha ka Rai jong ka ha ka 1969 ka ong, "Ia kiba iahap bad pyndep ia ka jingiathoh da kiwei

---

[7] *Constitution of the Presbyterian Church of North East India, Chapter 3, part 4(ii) (2)*

ki Bor Balang ne *Civil Marriage* para khristan ne ki bym long khristan dei ban weng na ka Balang."

Ha ka snem 1960 ka la don ka jingpyrkhat ban don noh kawei ka Aiñ Shongkha Shongman salonsar ia ki Khristan baroh ha Ri India. Halor kane ki kdew ia ka *Article* 44 jong ka *Constitution* ka Ri India kaba ong kumne : "*The State shall endeavour to secure for the citizens of India a uniform Civil Code throughout the territory of India* " Kane ka *Article* ka thmu ban don kawei ka *Civil Code* na ka bynta ki trai shnong ka Ri India, ha ka jaka ba kin don kyrpang la ki jong ki '*Personal Law*' ba iadei bad ka shongkha shongman Ka jingdon kawei ka *Civil Code* kan wallam ia ka jinglong kawei hapdeng ki jaitbynriew jong ka Ri Dei halor kane ka *Article 44* ba ka *Parliament* ka la *pass* ia ka *Special Marriage Act*, 1954 bad ia ka *Hindu Marriage Act*, 1955.[8]

Ka '*Personal Law*' ka mut ki aiñ tynrai kiba la pynkap ha u briew, ha kiba, ki Aiñ ka Ri kim lah ban teh ban khum ia u ('*Personal Law' means the law applicable to persons not subject to the law of the territory in which they reside*) Ki Hindu, ki Muslim, ki Buddhist bad kiwei, ki don la ki jong ki '*personal Law*' kiba iapher kawei na kawei pat Ka jingthmu ban don kawei ka *Civil Code* ka long ban weng ne law noh (divest) na ka Niam ia ki '*personal law*' khnang ba kan don ka jinglong kawei ha ka shongkha shongman

Ha ka snem 1962 ladon ka jingpynkhreh kawei ka Aiñ shongkha shongman na ka bynta ki Khristan ha Ri India Ka kyrteng jong kata ka *Draft Bill* ka long, "*Christian Marriage and Matrimonial Bill*, 1962". Ia kane ka *Bill* la wallam ha ka Lok Sabha ha ka 22 tarik u June 1962 da u Ashoke Sen, u Law Minister ka India, ha kaba u la tyrwa ban buh shuwa ia kane ka *Bill* ha ka jingpyrkhat ka *Joint Committee* jong ka Lok Sabha bad Rajya Sabha, ha kaba u Bah G.G. Swell M.P u lalong uwei na ki dkhot kata ka Committee. Hynrei kane ka *Bill* kam shym lah ban long aiñ namar ki jingeh bad jingwit kiba bun kiba ki dkhot ki la wallam hakhmat kane ka Committee.[9]

Katba ki por ki nangiaid la shu iabud hi ia ka *Indian Christian Marriage Act*, 1872 ryngkat bad ki jingduna kiba bun kiba don ha kata ka

---

8 *Ka Pateng Khristan, September 1964, page 166*

9 *Ka Pateng Khristan, October 1964, page 189*

Ain U saihon uba dang sah tdem sa shisien pat ha ka snem 1990 u la kem ding bad la don ka jingkhih bashitrhem hapdeng ki nongialam Khristan ban wanrah bad don noh kloi kawei ka Ain Shongkha Shongman ha ka Ri India La lum ia ka jingialang ki rangbah niam na ka *National Christian Council of India,* ka *Catholic Bishops' Conference of India* bad kiwei ki Seng Niam Khristan kiba kham paw Ki la iakynduh bunsien bad iatai nia halor kane ka *Draft Bill* bad ha ka 1993 ha ka jingialang ha Bangalore ki la pyndep (finalise) ia ka Draft

Ka *delegation* ki Nongialam Khristan ki la ia kynduh ia ki kynrem ki lyndan jong ka Sorkar bad la ai ia kane ka Bill, kaba ka kyrteng jong ka ka long "Ka *Christian Marriage Bill*, 1994" La iai pynkynmaw na ka por sha ka por ban *process* noh ia kane ka *Bill,* hynrei ym don ba patiaw. Ka Rita Monteira, ka nongialam ki kynthei Khristan na Mumbai, ka ong, *"One reason could be that the concept of the woman's right to the matrimonial home and joint ownership of matrimonial assets, is too threatening for our predominantly male Parliament"* Ka kdew ruh ba ki kynthei ki dei ban ioh *"Human right and gender justice"* Ka don ruh kawei ka Seng ki kynthei Khristan na Mumbai kaba dawa *'justice'* ia ki kynthei bad ka jingiada ia ki kynthei na ka jingshah banbein [10]

Ka por ka la ih bha ban don noh tang kawei ka *uniform Christian Marriage Law* ia ki Khristan ha Ri India bad kane kan pyllait ia ki Balang na ki jingeh bad jingbunkam ban pynbeit ia ka shongkha shongman hapdeng ki Khristan Ki M P Khristan ka Ri India ki ladei ban tynruh bad pynbor ia U Speaker ka Lok Sabha ba un khmih bad pyndep noh ban pynlong Ain ia kane ka *Bill*

The Telegraph, June 26, 1956, page 10

U Rev. Ksan (Ksan Master)

S. S. Majaw
Lecturer
Synod College, Shillong

La kha ia u Rev. Ksan ha ka shnong Shela. Ym tip ha kano ka snem ba la kha ia u Na baroh ki khun shynrang-kynthei jong u Sunarai, u Ksan u dei u khun nyngkong U wan na ka long ing long sem kaba don ba em, kaba dap kyrhai ha ka spah ka hajar, u khun riewbha riewmiat ki briew, u khun binong bishon.

Ha ki sngi ka jinglong khyllung khynnah jong u, ha Shela la don tang ka skul jong u Krishna Govind. Ka dei ka skul Hindu ba la seng da ka jingaibor jong ki Wahadadar Naduh dang khynnah u Ksan u ju pynpaw ia ka jingsngewtynnad ban pule kot pule sla bad ban leit skul. La iathuh ba ha ka bui thoh kyrteng jong kane ka skul la don ruh ka kyrteng jong u Ksan Kat kum kata ka bui, la shem ba u Ksan u shim sobjek Bengali, Sanskrit bad English Dei namar kane ka kabu shong skul jong u ba u Rev Ksan u da long shisha u 'master' ia kine ki lai tylli ki ktien ba pawnam jong kato ka juk

Ha ka snem 1849, shi tarik u Lber, la wan poi ha Sohra sa ar ngut ki missionary, kita dei u William Pryse bad ka Lok jong u Tang ha shiteng ka snem 1850, imat ha u bnai June ne July, la pynkynriah noh ia u William Pryse sha Sylhet, namar ba la don ktem mission hangto. Dei ha ki snem 1852 haduh 1854, lai snem pura, ba u Ksan u la ioh lad ban leit pynbit shuh ha ki klas ba kham shaneng ha ka skul ha Sylhet He kine ki lai snem u la ioh ban shong ha ki kjat jong u nonghikai uba stad - u Durga Kumar Dhur Une u la long u Head Master jong ka skul ha kita ki snem

Hynrei kaba kham donbok eh ia u Ksan ka long ba ha kine ki lai snem ha Sylhet u ioh ban shong ban sah hapoh mission ha ka jingpeit jingsumar jong u William Pryse, u saheb missionary jong ka Welsh mission Katba na u Durga Kumar, u Ksan u la ioh kjit ia ki umpohliew jingstad bapher bapher; hynrei na u William Pryse u la ioh dih ia ki um ba shngiam jong ka jinglong jingim mynsiem jong ka lyer jingngeit Khristan.

Dei une u missionary uba la sain dur sain dar ia ka jinglong jingim mynsiem u Ksan. Dei une u missionary uba la pynithuh shynna bha ia u

Jisu Khrist ha u Ksan, ba u Jisu u long u nongpynim bad u nongsiewspah ka pyrthei shi tyllup. Nalor ka jingim jong ki missionary, la shoh jingmut ruh ia u Ksan da ka dur jingim jingman Khristan jong u Gour Chandra Das (une hadien u long E.A.C. ka Sylhet), jong u Sunaton bad ka kmie u Babusingh, bad kiwei kiwei de.

Kine baroh- naduh ki missionary, ki nonghikai bad ki lok Khristan ha Sylhet - ki da sngewtynnad bad ieit shibun ia u Ksan namar ba u minot bha bad proh jingmut ha ka jingpule jong u Hynrei palat ia kata, ki kham ieit ia u namar ba u imsngi bad minot bha ia ki jingiaseng mane Blei ha ka balang ha Sylhet. U Ksan u dei u khynnah skul u bym ju pep jingiaseng ha ki sngi u Blei, la ha ki sngi pohia kumjuh Nalor ki kot skul, u minot ruh ban pule Bible, wat lada um pat long Khristan. Nangne, lah ban sngewthuh shai, ba ki lai snem ha Sylhet ki la sain dur shibun eh ia u Ksan. Ki long ki snem jong ka jingpynkylla dur ia ka jingim jong u

Hadien ba la pynkut ia ka jingshong skul jong u ha Sylhet (1854), u la wan phai noh sha la shnong. U Ksan u la kylla Khristan, la shah pynbaptis ha u William Lewis, bad u la rung balang ha Shela, ha ka snem 1855. Ka balang ba dang lung bha ka la rhem mynsiem shi katdei da ka jingdon jong u Ksan Nangne sha khmat, ter shi ter, u Ksan u la man long shisha u rishot uba khlain bha, ym tang ia ka balang Shela, hynrei ia ka balang ha ka Ri baroh kawei

Ynda la long Khristan, u Ksan u la iapoikha poiman bad ka khun ksiew jong u tymmen Budia bad ka 'iaw Natep, ka iing Khristan kaba nyngkong eh ha ka shnong Ynda la ioh khun kynthei, la tip ia u Ksan kum u kpa ka Esther (ka kyrteng na ka Bible).

"U la long u rangbah uba pawkhmat ruh ha ki dorbar hima" thoh u Rev. T Rodborne ha ka kot *Ki Khanatang Na Ri War (p 58)*

Shisien ka sorkar ka la donkam briew ban long nongbishar ha ka iing Kashari ha Shillong La shem ba u Ksan u long uba bit ba biang eh ban shong ha ka khadi bishar Kumta, ka la tyrwa ia kane ka kam ba don burom ha u Ksan Hynrei u Ksan u la kyntait ia kane ka shuki. U kham jied sngewbha ban long u shakri jong u Khrist ha ka balang. (Kajuh ka jingtyrwa ka la poi sha u babu Timothy, u ruh u la kyntait).

U Ksan u dei u riewpyrkhat shaphang ka kam jingpynnang pynstad ia ki khynnah rit. Da ka jingshit rhem u la seng da lade shimet ia kawei ka

skul pule Nyngkong eh, u hikai hi da lade wei briew. Kham hadien u la buh nonghikai bad siew tulop na la ka pla Da lade ruh u hikai khlem tulop Kane ka skul jong u ka la neh tang khyndiat snem.

Ia ki laiphew hynniew snem jong ka jingim Khristan u Ksan lah ban shu pynbynta, malu mala, ha ki lai tylli ki kyrdan kat kum ka jingiaid ki por Kaba nyngkong, ki snem naduh 1855 haduh 1869 ki long ki snem ba jar jar ha ka jinglong jingim jong u kum u Khristan ha la shnong. Kine ki khadsaw snem ei ei ki long ruh kum ki snem jong ka jingpynkhreh ia ka kyrdan kaba ar ia kaba un sa kynjoh.

Hadien ka jingiapoikha bad ka khun ksiew jong ka Iaw Natep, kumba la kdew haneng, u Ksan u la kynriah jaka ban thaw iing thymmai ha Lba Shela, ka jaka ha kaba ka Hat Shela myn kata ka don. Dei hangto ha Lba ba u Ksan u la tei ia ka skul pule na ka bynta ki khynnah; katba ka iing skul mission ka la don 1pa ha Mawryngkhong. Naduh ba la sdang hikai skul ba la tip ia u da u Ksan Master. Dei ha kine ki snem, nalor ka kam hima, u la kham pynlut por ha kaba kit ia ka lyngkor ha ka balang ha Mawryngkhong.

Kaba ar, ki snem 1869 haduh 1890 ki long ka aiom thymmai ba u la shakri ia ka balang kum u Evangelist. Ha ka snem 1867, mynba la thung da ka Presbytery Khasi-Jaintia ia ki san ngut ki Evangelist, lane kita ki 'recognised preachers' ka kyrteng u Ksan kam shym la paw.

Hynrei ha ka snem 1869, ynda la pynlong da ka eksamin, kiba la pas ki long hynriew (6) ngut; napdeng kine ar ngut ki dei na Shela - u Ksan bad u Timothy. Ia kine kiba da pas eksamin la tip kum ki 'licensed preachers' Dei tang u Timothy uba ioh ia baroh ar tylli ki nam Evangelist.

Ki arphew wei snem jong u Ksan, kum u Evangelist, ki la long ki snem kiba bun kam than bad kiba sei soh shibun eh ia ka balang ha ka thain Shela hi. U la iasaid tyngeh ba dei ban plie ktem mission ha Shela bad ban phah missionary. Kumta, ha ka 1871 la phah ia u John Roberts. Dei u Ksan Master uba la pynioh jaka ia ka mission ha Lba Shela. Ryngkat bad u John Roberts, u Ksan u la ioh lad ban iaid kylleng ki shnong bad ban seng skul de. Ha kijuh ki snem, u Ksan u la long ruh u nonghikai skul ha Shela. La ong ba naduh ka 1884 la aiti kyrpang ha u Ksan ba un peit noh ia ki balang Mustoh, Nongtrai, Dewsaw, Tyngnger bad Mawdon. Wat la u dei u Evangelist, pynban um ju klet noh syndon ia ki kam hima sima. Thoh

u Rev T.Rodborne da kumne: "La ıathuhkhana shaphang u Rev. Ksan ba haba u la leit khmih balang ha Nongtrai - Dewsaw -Tyngnger u la ju wan phaı sha ki dorbar hima ha ki sngi dorbar ha Phali ban iashong dorbar haduh ban da miet. U la ju long uwei hapdeng ki nongsaid dorbar." (KKNRW: p.59).

Kaba lai, ki snem 1890 haduh 1892, la kı lyngkot eh, hynrei ki long ki snem jong u soh ba thiang tam ha ka jingim u Ksan Master. Dei ha ka snem 1890 ba la thung pastor ia u Ksan, nalor sa lai ngut kiwei pat Kim shym la pas na ka skul Thioloji ha Nongsawlia Kum u pastor u la hap ban peit ban sumar ıa baroh ki balang hapoh u pud u sam ka district Shela. U pud ka distrıct, myn kata, u iar shaduh Maharam, Nongstoin bad Rambrai.

Tang ar snem ei ei ha ka kam kum u Pastor, u Rev Ksan u la khlad noh na ka pyrthei ha ka snem 1892.

Ka Mynta Jong Ki Samla

Dr. Hallelohim Ghonglah

Kane ka jingthoh ka long shibynta na ka paper "Ki Samla Khristan ha ka juk jong ki jingkylla" ia kaba la pule ha kiba bun ki jingialang, bad kaba haduh mynta ruh dang don bun kiba kwah ban ioh. Kumta nga tharai da kaba pynrung ia ka ha kane ka kot kan long ka jingiarap ia kito kiba kwah pule ia ka bad kiei ki jingpyrkhat ba ka lah ban ai. Nga la pynkylla ruh ia ki katto katne ki bynta kat kum ka jingdawa ka por.

Ha kaba nyngkong, haba iakren shaphang ki samla, nga tharai ngi dei ban pynkylla noh ia kato ka kyntien ba ngi ju mlien ban pyndonkam, kaba ngi ong ba "Ki samla ki dei ka lawei jong ka Balang" hynrei ba ngin ong noh da kawei, "Ki samla ki dei ka mynta jong ka Balang". Namar lada ngin ap ia ka lawei, te ki samla ki la kylla tymmen lut, kin ym lah shuh ban leh eiei. Ha ka rukom pyrkhat ki Khasi bad kiba bun hi ki Asian culture ka long ba tang ki tymmen ne ki rangbah ba la don tmain kiba lah ban ialam Peit ia ka rta ki myntri rangbah ka India, ka Meghalaya bad kiwei. Ki lah ban duna ka jingmut jingpyrkhat tangba namar ka rta ka la "ih bad la iaw" ki long sah kita ki nongialam jongngi. Ka la long kumjuh ha ka Testament barim ha kaba ki Abraham, ki Noah bad kiwei ki im da ki 800 haduh 900 snem - kiei kiei baroh ki iaid ha ka jingbun, jingjrong lane ka Quantity Katba ha ka Testament ba Thymmai pat ngi iohi ba U Jisu Kh st U la im tang 33 snem hynrei U la long U samla ba khrawtam ba kane ka pyrthei ka la pynmih. Hangne la pynseng nongrim ha ka jinglong ne ka Quality Ka Testament Bathymmai ka dei ka testament ki samla Ki samla kiba don ka Quality.

Kiei ki samla? Ka ktien Khasi jongngi ka duna bha ha kane ka liang Namar ha ka ktien Phareng la lah ban bynta ia kine ki samla ne youths haduh lai bynta: kata ki teenagers (kiba ha ki khat), ki pre-adolescents (haduh 11 ne 12) bad ki adolescents kiba lah ban kot haduh 20 ne 21 snem. Ha ki ri ba dang sah dien kum ki jongngi lei, ka ktien samla ka lah ban thew wat haduh 27 ne 28 snem, namar don bun kiba sdang leit skul ynda la kham heh ka rta. Bad kawei ka jinglong jong ki samla ka long ba ki don ha kata ka rta ha kaba ki jingkylla kiba khraw ki urlong ha ka met

bad ka pyrkhat pyrdain jongki (physically, physiologically, psychologically and mentally) Wat ha ka jinglong mynsiem (spiritual) ruh dei ha kane ka rta ba ki jingkylla ba khraw ki jia ha ka jingim ki briew Ki wan shakhmat ban aiti ialade ha U Trai ha ki jingiaseng ialap ha kane ka por, ki shim sakramen ha kane ka por Ki rung sha ka saiñ hima sima ruh ha kane ka por, ki ngat ha ki jingsniew bad jingmlien bym dei kat haduh ka rah wait rah stieh ruh ha kane ka rta hi Ha ka ri jongngi lei palat 60 na ka shispah ki briew ki dei ki ba dang don ha kane ka rta jong ki samla. Hynrei kaba sngewsih pat ka long ba ym don "Policy" treikam kaba shai bad kaba don nongrim kiba thikna kumno ban hikai ban ialam ia kine ki samla Kane ka long la ha iing ha sem, la ha ka synshar khadar ne ka Balang hi. Kane ka por samla ka long ka por ba jur eh ki jingialeh ha ka mynsiem, ka pyrkhat pyrdain jongngi ki briew La tan tyllai ia ki da ki ar tylli ki bor, ka bor pyrkhat u khynnah bad ka bor pyrkhat u rangbah. Bunsien ha ka jingb_m sngewthuh u ne ka samla kim tip iala ka "Identity" la jong namar kine k. bor artylli

Nga mut aiu pat haba nga ong ka "Mynta"? Hangne ki don ar jingmut. Kawei ka jingmut ka long ka por ba ngi im mynta, ka spah snem kaba arphew ne ka jingsdang jong ka spahsnem kaba arphew wei Ka donkam iangi ban leh eiei na ka bynta ki samla kiba im ha kane ka juk, ym dei tang namar ba kin synshar iangi lashai hynrei namar kumba long ha ka jylla jongngi mynta lei, ki la sdang hi ban synshar iangi naduh mynta. Ki dei ki samla kiba ong ynnai Railway shiphew snem mynshwa bad ki rangbah ruh ki iakohnguh lang. Ki dei ki samla kiba ong to ngin pdiang Railway mynta bad ki rangbah ruh ki ong to Kawei pat ka jingmut jong ka ktien "Mynta" hangne ka long shaphang ka jingiadei jongka bad ka jingkylla ka por lane ka juk, kum ban ong noh ha ka ktien phareng ka "Modern Age" lane ka juk mynta. Dei hangne ba ka ktien Khasi jongngi ka wan rah sa kawei pat ka ktien, "Ka juk jong ki jingkylla" lehse namar ki jingkylla kiba bun ha ka rukom im, rukom riam bad pyrkhat pyrdaiñ ki samla ha kine ki sngi Bad kynmaw ba haba ngi ong kumne ngi thew ngi woh iaka bad ka juk ki kpa tymmen jongngi hyndai ha kaba ngi tharai ba ka pyrthei ka kham hok bad kham long shisur shidur. Hynrei ngi klet ba ngim lah satia ban pynshisha la kita ki kpa tymmen jongngi ki kham khuid bad kham bha shisha mo ban iangi namar ym don jingthoh haei haei ruh. Kaei kaba ngi tip ka long ba u Aristotle uba la im 300snem shwa U Khrist u ong, "Ki

samla ka juk mynta ki pyrkhat tang ialade Kim burom shuh ia la ki kmie ki kpa ne ki tymmen ki san. Ki kren kum kiba tip lut. Ki khynnah kynthei ruh kim niam shuh kum ki kynthei". Phi lah ban mutdur ba ia kine ki ktien la kren da ki hajar snem mynshwa? Lada ngi phai sha ka Ktien U Blei ruh ka pynshisha pynban ba ka Pop ka la kham rim ban ia ka juk mynta, ka la don naduh ka juk u Adam bad ka Im, lehse kham tymmen hi kine ar ban ia ki kpa tymmen jong ngi ki Khasi!

Ka dikshoneri pat ka batai shaphang kata ka modern age lane ka modernity ia ka rukom im, rukom iaid rukom ieng kaba iadei bad ka juk ba mynta, ym da dei eh ia ka jinglong (character). Bad kiba bun hi ki pdiang beit ba ka Modernity ka wan na sepngi namar ki kali, ki telebishon, ki lipstick bad kiwei kiba ngi ong ki dei ki dak ka juk mynta ki dei ba la lap nyngkong da u nong sepngi. Hangne ruh nga kwah iaphi ban phai sha ka Kitab Jingpynpaw lynnong 21 bad dkhot 15 haduh 21 kaba batai shaphang kata ka Jerusalem bathymmai kaba ki khyrdop jong ka ki long da u paila tylli bad ka lynti bah jongka ka long da ka ksiar banylla. Haba kumta kham long modern ka juk mynta ne ka juk ka ban sa wan ia kaba U Blei U la pynkhreh iangi?

Ka don sa kawei pat ka ktien kaba kit jingmut bad kaba iajan bha bad kane bad kata ka long ka ktien "modernism". Kane ka dei ka jinghikai kaba mih hadien ka Renaissance bad ka rung ha ka Balang ha ki bynta ba khatduh jong ka spahsnem kaba khadkhyndai. Ha kane ka jinghikai la pyrshang ban pynbiang ia ki jinghikai ka Ktien U Blei bad ki jingdawa ka por ne ka juk ha ka jaka ban pynbiang ia ka juk bad ki jinghikai ka Ktien U Blei. Lane ka Ktien U Blei ka kylla kat kum ka por (change with time) Hynrei lada ngi pyrkhat sani bha pat ngin shem ba kata ka modernism kam da iapher eh na ka por u Adam, ka Im ne ka por ba thaw ia ka kynroh Babel (tower of Babel). Namar hangne ruh ki pynkylla (twist) ia ka Ktien U Blei ban pynhun ia la ka jingkwah ne ka juk jongki.

Ban iakren namarkata ia ka jingiadei ki khun samla bad kane ka juk, don laitylli ki lynti (options) ba ki lah ban jied:

1) kawei ka lynti ka long ban beiñ bad kynnoh sniew ia baroh ba la wan rah da kane ka "juk" ne ki nong sepngi bad ban iaroh ia kiei kiei ki jongngi (traditional) ba ki long kiba bha. Kane ka la long kawei na ki jinghikai bakhlaiñ bha ha ka Hindutva movement ne ki RSS jong ka niam Hindu kaba la ktah ruh ia ka rukom pyrkhat kiba bun ki Khasi, wat ki

nongialam ha ka balang. Kynmaw ba wat ka jingsngewthuh shaphang kata ka hok jongngi (indigenous people) ka wan na ka United Nations kaba ha ri sepngi.

2. Kawei pat ka lynti ka long ban pdiang matlah lut ia kiei kiei baroh kiba thymmai bad ba la wan na shabar bad kaba kynnoh pat ia baroh kiba rim ba ki long ki bymdei.

3. Ka don ka lynti pdeng (middle way) ha kaba kiba bha baroh jong ka mynnor bad ka mynta ki trei lang ban pynbha hapoh ka jingialam U Khrist bad ka burom jongu. U Khrist u pynthymmai (transforms) ia kiba bha ha ki kolshor jongngi ba kin nang kham bha shuh shuh. Ha kane ka lynti pdeng ka juk mynta ka long kum ka atiar (tool) ban wan rah jingmyntoi ia ka jingshakri Khristan bad kan ym long satia kum kata ka "modernism" kaba shong kulai halor jongngi.

BAROH SHIPYRTHEI KI LA IAID LYNGBA KI JINGKYLLA (CHANGES):

Ha ki snem 1850 ka nongbah Bombay ka la long thik kum ki nong kyndong jongngi, hynrei mynta don ki bynta jongka ba long kum ka New York Kumjuh ruh ka Hongkong bad kiwei U Paul u ong ba haba u don ha Rome u dei ban im kum u nong Rome. Lehse u teh da u tie ki nong Rome katba ha shnong Jiw u tap da ka tupia Jiw. Hynrei ka jinglong jongu ka neh kumjuh. Ngi dei ruh ban kynmaw ba haba ngi kynnoh ia ka jingkylla jong ki samla ha ka riam ka beit, ka bam ka dih, kito kiba kham tymmen pat ki klet ba ki ruh ki la kylla modern haba ki peit film hapoh iing (TV), ki thied ki carpet baremdor (ki shylliah ki duh jaid) bad kumta ter ter. Lada kheiñ lei ia ka jinglut phut, kham tad u lipstick ban ia ka carpet. Kine baroh ki pyni ba don bun kiei kiei la ngi long Khristan ne ngim long, ngi dei ban ia ioh bynta lem ha ka imlang sahlang . Hynrei kum ki samla Khristan ngi donkam pat ban kynmaw shaphang ka value system jongngi, lane la kine ki dak jong ka juk mynta ki synshar iangi ne ngi synshar ia ki.

Ngi dei ruh ban kynmaw ia kine ki jingshisha harum:

1. KI KHYLLUNG HA U KHRIST. Kynmaw ba ka jinghikai ka Ktien U Blei ka long ba ka rta briew (Biological age) jongngi kam dei ka dak ba ngi la san ne rangbah ha ka jingim ba kynja mynsiem (spiritual). U tymmen ba la 60 snem hynrei u dang ithuh ia U Trai dang shi taiew u dei

u khyllung haba ia nujor bad u samla ba 35 snem tangba u ba la shakri ia U Trai bun bun snem. Dei hangne keiñ ba kata ka kolshor U Khrist kam dei satia kum ka kolshor pyrthei jongngi. Ka dawa nangi ba ngi dei ban don ka jingsngewrit (humility) ha ka jingiadei jongngi bad kiwei. Kawei na ki jingma ba khraw tam jong ka jingia pyrta shaphang ka kolshor Khasi ne traditional society mynta ka long ba imat ngi la duh lut ia kane ka dak jong ka jingsngewrit. Kaba phylla hynrei kaba shisha. Ba katba ngi dang kwah ban leit phai shadien katta ngi pyni ia ka mynsiem sarong bad hangamei jong ka 'Modernism' kaba ngi la iakren haneng.

2. KA THONG KA DEI KA QUALITY: PALAT shispah sanphew snem hadien ba ka Gospel ka la wan shane, ngi dang iabeh thong ban thaw ki Iingmane ba 3 klur bad ki ben ba shiphewlak. Kumjuh ruh ngi dang sarong ba ngi bunpaid (biological). Hynrei ngim pat lah ban pyni ba ka Balang ka la pynmih shisha ia ki samla kiba kat ki samla ha ka jinglong jingim bad ka jingpynroi bad pynbha ia ka jaidbynriew. Bad ka jingialam bad jinghikai ba iadei bad ka juk mynta ki samla kin ym ioh katba ngi dang iabeh thong sha ka quantity, ym ka quality. Baroh ngi donkam ka jingim ba kham suk, ngi donkam kali, ngi donkam TV bad kiwei hynrei lada ngi bun por ha kaba sumar kali ban ia kaba peit ia la ki iing ki sem, kata ka mut ba ka juk ka shong kulai halor jongngi.

3. BAN SNGEWTHUH IA KI SAMLA. Kumba la kdew haneng ki samla ki iaid lyngba ki jingkylla kiba khraw ha ka met ka phad bad ka jinglong jongki bad mynta ki hap ban iakynduh bad ialeh pat pyrshah ia ki jingkylla kiba khraw kiba don ha ka pyrthei kaba shabar (outer world) KABA KI KMIE BAD KPA TYMMEN JONGKI kim pat ju iakynduh. Donkam namarkata ia ki nongialam kiba dei ban pyrshang ban sngewthuh (listen) ia kine ki jingeh jongki samla. Ha kane ka rta, ki samla ki sdang ban long ABSTRACT ha ka pyrkhat pyrdaiñ jongki, lane ki pyrkhat ia ka jingbha suda (kum kaba beh nongtuh) khlem da pyrkhat satia ia ki jingmih (outcome) jong kata ka jingbeh. Bad ka dei ruh ka rta ha kaba ki pyndonkam bha ia ka jingsngew (emotion) jongki ban ia kaba pyndonkam ia ka bor pyrkhat pyrdaiñ (thinking).

4. U KHRISTAN U NONGSHONG SHNONG KI AR PYRTHEI. U.C.S. Lewis shisien u ong ba ki Khristan kiba la pynkylla khongpong ia ka pyrthei ki dei kito kiba sngewthuh shai ba ki dei ki nongshong shnong jong ki ar pyrthei, kane kaba hangne bad kata ka ban sa wan. Katba kito

kiba pyrkhat tang ia ka bneng pat bunsien ki long kum ki dohkha shong ryngkew hangne ha ka pyrthei bad kim lah ban pynbha ia ka pyrthei bad ka imlang sahlang. NAMARKATA, halor kine kiei kiei baroh, lah ban ai ia ka Mynta kaba phyrnai ia ki samla tang lada ngi lah ban pynkhreh ia kine harum:

a) KA JINGHIKAI Ka jinghikai ia kiba rit naduh na iing na sem ban sngewthuh ba kine ki tynrai ba shisha ka jingngeit ki long kiba donkam eh. Ngi dei ban pynlong ia ka Bible kaba IADEI (relevant) bad kane ka juk. Kum ban ai nuksa: Ka Bible ka kren aiu halor ki traditions, halor ka thoh ka pule, halor ka jingiadei bad kiwei ki parabriew bad kumta terter La shem ha Amerika ba ka daw ba kongsan jong ka jinghiar ka long briew manbriew dei namar ka jingduna ka rukom sumar bad hikai khun (poor parenting) Ngam ngeit ba ngi kham stad ban ia ki nong Amerika

b) KI SKUL. Ha Kerala ia ki skul ki khot Pallikudam, kaba mut Next to the church bad ki kheiñ kor shisha ia ki skul kumta Katno tylli ki skul Khristan jong ngi kiba dang hikai ia ka Ktien U Blei bad kiba dang don ka lyer Khristan ha ki? Ne ki la kylla sekular lut namar ngi ioh Grant na ka sorkar? Ka don ka *proberb ki nong Africa kaba ong, "if you keep your hand in someone else's pocket, you have to move wherever that person moves"* Hato ka Balang ka la iaid kat shaba iaid ka sorkar?

k) KI COLLEGE Ki bun ki College Khristan hynrei ki pher aiu na ki bym dei Khristan? Kynmaw ba ki long Khristan ym namar ki maw ki dieng ba la thaw ia ki ki long ba la dep pynkyntang hynrei namar ki briew bad ki nonghikai Donkam ki skul hikai (Training Institutes) ia ki nonghikai Kollej ba kynja Khristan khnang ba ynda ki mih nangto kin lah shisha ban hikai da ka mynsiem Khristan Ka don tang kawei ka Vellore hynrei ki doktor ba la mih nangto ki la pynpaw ia U Trai kat shaba ki trei Ki nongialam ba radbah ka ri India ha ka por mynshwa ki dei kiba la ioh jinghikai na ki skul bad kollej mishoneri. Ianujoi bad ki nongialam ba mih na ki skul bad kollej mynta.

d) KA URBAN MINISTRY. Ka sor Shillong ka long kawei na ki nongbah kiba la roi bha ha kine ki snem bad ki jingeh jong ki samla khamtam ha kane ka nongbah ki long kiba khraw. Hynrei ka jingshakri jong ka Balang ka dang long ha ki juh ki rukom pyrkhat barim, kumba shakri ha ki nongkyndong. Ngi la dei ban shim lut ia ki kabu bad ki lad

baroh katba don. Ki lingmane jongngi kim don wat tang u chalk ne blackboard, ynnai iakren ia ka overhead projector. Hato kine ki long pyrthei eh kat haduh bym bit shuh ban don ha ka Iingmane? Ka Mizo Synod kala don ka Cable programme jongka ha ka telebishon. Hato kata' ruh ka bym bit iangi?

Khatduh, ha une u snem nga la iohlad ban shim jingkylli na palat 175 ngut ki samla Khristan hangne ha sor Shillong Palat 93 na ka 100 ki ong ba dei ka jingduna jinghikai, ym ka jingduk jingkyrduh kaba long ka daw ka jingsniew ka imlang sahlang. 82 na ka 100 ki ngeit ba tang ka Balang bad ym ka sorkar kaba lah ban tei biang ia ka imlang sahlang. Ka Lawei jong ki samla ka shong ha ka Mynta jongki Ka Balang ka don ka kamram kaba khia bha bad ka la dei ban iohsngew ia kane ka jingud bad jingiam ki khun samla jongka

Jop I Miss Thomas Da Ka Jingieit

S.S.Majaw
Synod College

Lehse baroh baroh kin iasngew lyngngoh lyngngain. Ym pat ju iohsngew khoit ia kum kata ka jingjia Lada ngeit, lane ym sngew lah ngeit ruh, kaba la jia ka la jia kein Tang ki dulir history kiba ieng sakhi ia ka jingjia Ka jinglyngngoh ba kham khraw, kham shon jingmut bad kham ktah jur ka long jyndei eh ia ki longkmie ka Balang hapoh ka K.J.P. Synod. Da u khulom ksiar jong ka Miss Thomas la ieng ka sakhi, ka sabut kaba shynna bha halor kane ka jingia bym ju bna Kum i Nongmuna ba kynja khristan, ha ka jingshah thap la long pynban ka jingjop thiaw

Mynno bad balei ba ka Miss Thomas kan da shah leh beijot haduh katta? Mynno la jia kumta? Mano te ba la nud ban ktah kti kat ia ka Missionary kaba kum ma ka? Ka la wan poi sha ri Khasi naduh ka snem 1897, hadien u Jumai bah Hapdeng ki para missionary, ka la long kum uwei na ki diengbah diengsan Ka la trei slem slem eh, ka la shong la sah da ki bun phew snem bad ka la iap de ha ri Khasi jong ngi; ka briew kaba phylla shisha, ka shakri ia u Khrist ha ka jainkup ka jingsngewrit

Kylleng la kylleng, ri lum bad ri them ka ri Khasi, ka la seng kumba shi spah tylli ki skul khynnah rit ne kita ki "skul Puria" kumba ju iakhana, ju kren ha kito ki por barim Kham kynrei eh na kita ki skul ki don ha ri Bhoi. La jan baroh na ka tulop jong ka la theh lut sha ka jingkyrshan ia kita ki kper sara balung jong ka ri Khasi

Naduh ka snem 1898, ka Miss Thomas ka la peit, ka la sumar bad pyniaid bha ia ka skul kynthei kaba ha Shillong, kumba la aiti da ka bor Mission met bad mynsiem, jingmut bad jingpyrkhat, ka la shakri hok da minot thop ia kane ka skul ha ki 28 tylli ki snem. La pynkut pynwai ia kane ka jingshakri ha ka 1925.

Ha ka snem 1923, myn ha ki bnai sdang snem bad sdang skul, la pynrung skul ia ka Shammai ka khynnah nongkyndong ba dang 16 snem ka rta. La buh ia ka ha hostel hapoh ka jingpeit jingsumar jong ka Miss Thomas.

Na ka longjıng longsem ba don ba em, ba ım pahuh im pə ıaı, ba dap sup dap thıar, ka Shammaı ka deı ka khun khatduh, ka khun k ılieng kpoh ki briew Ka wan na ka jaıt ka kur 'Long syiem' na ka shnong Mawnaı ha ka it ka hima Khadsawphra Katkum la ı dustur khası, deı ka Shammaı ka ban ioh pateng ıa ka nongtymmen ka nongmeı nongpa, ka snap ka skor, ka ksiar ka rupa, ka bri ka lyngkha, ka ıing ka sem, ba kan long ka nongrı nongsumar ia kum kıta baroh.

Baroh hapoh u tnum u tyndaı ka Shammaı kım pat long Khristan kı Jang bat pyrkhing ia la kı nıam kı rukom jıngngeıt tynrai Lei lei du, ka Kmıc bad u hynmen san jong ka ki da shun thlong mluh thlong syieng ıa ka nıam Khristan. Ka Kyrteng Khrıstan ha ki ka long ka jingıjli bad jingkren bein Hynrei ki da kwah eh pat ban pynnang pynstad ia ka Shammai Kumta ka kmie ka la wan ban pynrung skul ia ka ha skul kynthei, Shillong ha ka snem 1923 Ar snem ka Shammaı ka la don ha ka jingpule Da ka jingkmen jıngsarong, ka ıing ka theh kyrseı la ka jıngıeit ban kyrshan skul ıa ka khun thep mynsiem

Phylla soi, ha u bnaı Nohprah 1924, la jia kaweı ka jingjia ba khyllah sngi. Ka Kmie ka Shammaı ka wan sha Shıllong. Naduh kı sngı shwa ka Khristmas, ka ıing kam shym la aı wat tang shi pisa ruh ıa la ka khun Ka kmıe ka dom, ka at khuı bad ka bıtar shla Baleı, Kaeı mo ka daw? Hana shisha, namar ba ka Shammaı ka la rai, ka la kut jıngmut ban kylla Khristan noh

Nyngkong ka Kmie ka la pyrshang ban seı noh ıa ka na Hostel bad ban leit ialam noh ia ka sha la shnong Triang la pyneh ka Shammaı Kam treh satia Ba lada leit sha la shnong, la sngewthuh shai, khlem pep kın sa pynbor ia ka ba kam bit ban kylla khristan Ar wat lai wat, ka kmıe ka ıawan ıaleit thylli· na shnong sha sor, na sor sha shnong. Man la ka khep, ka da pyrshang katlah kat ıai bad da pynbor de ia ka ba dei ban ialeıt phaı ryngkat noh. Hynrei maitang maıtaıt, kam mon shuh ban leit. Wei la leit, la kylla mulot lut ki jingthmu jong ka; la pdam ka leit skul, shong skul; la pdam ruh ka rai kylla khristan. Kumta, ha ka taıew khatduh ka Shammai ka la rai kut syndon. Jia katba jia, long katba long Thlim la kulmar kulwit ka jabieng ba la samtawi jong ka kmıe jong ka.

Ong ka Miss Thomas· "Ka deı ka jingiohi ba pynlung pyntympang mynsiem eh bad ka jingjia kaba tang ki Angel kiba shad kmen." Phlak ka la khlei ha ka kmie ba ka la kloi ban duh lut khoit ia kiei kiei baroh. Hynrei

ha ban da lei lei ban ym iehnoh kaba bud ia u Khrist kum u Nongpynim bad u nongsiewspah

Ka Kmie ka pyrshang pyni nia bad ka. Ka khroh ka kjor da ki 'tien ieit jali jaum, khnang ban lah ban pyndem ia ka, bad ban ioh ialeit phai noh. Da ka jingjai jai, ka la kyntait ia kane Nangta lep la kiew ka jingbitar shla ha ka shynrong khlieh jong ka kmie Lain la saw kiew snam ka khmat jong ka La pyndonkam da ki buit byrngem byrsit bad byrthen briew. Kher kher, la shlei ka tim ka tla da ki ktien sngew phieng ba shyrkhei rem. Pynban la katta ruh, ka Shammai ka long jai jai bad ka la kyntait biang.

Dei hangta ba ka kmie, ha ka jinglamwir jingmut bym lah kun ne tyngkai shuh, ka la pajut bad patom ia la ka khun na u niuh khlieh, la kum ka riewbieit riewlamwir Dei ha kata ka por ruh ba ka kmie ka Shammai ka la thap tyngeh phak ia ka Miss Thomas na ka khmat jong ka. Ka da kren kynnoh kynta artad ia ka Missionary ba ka pynrieh bad iada ia ka khynnah Ka kynnoh ruh ia ka ba dei ma ka ka ba long ka daw bah jong ka jingjia baroh. Dei ma ka kumjuh kaba long ka daw jong ka jingkwah long Khristan ka Khynnah

Hadien ka jingshoh jingthap, ka kmie ka la hukum ia ka khun ba kan pynphai lut ia kiei kiei baroh La knieh kynthet ia ka sati ksiar na ka kti jong ka, ia ki soh shkor ksiar na ki shkor jong ka bad ia katto katne ki kup ki phong, ki riam ki beit jong ka Khatduh iawai, ka la phah sei ia iwei i dulir jingthoh ha kaba la thoh shai ba ka Shammai ka la duh lut ia baroh ki hok bhah pateng kum ka khun Khatduh jong ka iing ka sem

Jarjar ka Khynnah ka pynphai, da kaba ong artad ba kim myntoi ei ei ia ka "Lang ia u Jisu ba ngan bud " Kumta ka la jied ha ka jingim ia ka lynti bakhim

Halor kane ka jingjia ba phylla, ka Miss Thomas ka la phah ia ka report sha ka Balang kmie ha ri Wales ha ka snem 1925. La kyrpad ruh ia ka Balang kmie ban duwai lem na ka bynta kane ka khynnah; ym tang katta, hynrei khamtam na ka bynta ka kmie ka Shammai, khnang ban pynum pynpait ia u mawsiang salem bymman uba khang kut ha ka dohnud jong ka.

Ka Miss Thomas ka la shakri ia kane ka skul haduh ka snem 1925. Ha kajuh ka snem ka la iehnoh ia ka skul kynthei, bad ka Mission ka la buh ia i ban trei, ban shakri hapdeng ki para kynthei jong ka ri Khasi.

KA JINGPYNNOH SYNNIANG I
REV. H.M. RAPTHAP
HA KA LIANG KA THOH KA TAR

Kine harum ki long katto katne ki kot, ki Seminar Paper bad ki Article kiba i Rev H M Rapthap i la thoh, kiba la pynmih (published) bad ki bym shym la pynmih (unpublished):-

KI KOT

1 Ka jingiasyllok Bakyntang (Ba la pynwan sha ka ktien Khasi ia ka Kitab kaba kyrteng *Sacred Fellowship* da U Rev W Stewart)
2 Ka Sabbaton bad ka Sngi U Trai
3. Ka Bible Ba Nga Ieit
4 Ka Jinglong Riewdkhot
5 Ka Jinglong Synran Kitab Jingpule ha Skul Pynpaw halor ka Subject (Intermediate Course IV)

KI ARTIKL

1 "Ka Ing Khristan bad ka Balang"
2. "U Jisu Khrist bad ka Khasi Culture"
3. "Ka Jingtrei U Mynsiem Bakhuid Ha ka Balang."
4 "Ka Balang Presbyterian bad ki Nongrim (Principles) jong ka."
5. "Kumno ban Iathuhkhana."
6 "Kumno ban kren Subject."
7 "Kumno ban ialam Jingiaseng bad pyniaid ia ki Committee."
8. "Ka Jinghikai Khristan lyngba U Pastor"
9. "Ka Ecumenical Movement."
10. "Ka Jingshongkurim" (Kumno ka Ktien U Blei ka hikai)
11. "Ka Jinghikai Theology hapoh ka KJP Synod."
12. "Shaphang U Mynsiem Bakhuid."
13. "Ka Jingim jong u Nongialam Khristan bad ka Ministry jong u"
14. "Ka Jinglong traishnong Khristan" (Christian Citizenship)"
15. "Ki Jingkhih Niam (Religious Movements) Ha Ki Por Mynta."
16. **"Ka Jingpyrkhat thymmai ia ka Mission jong ka Synod ha ka liang ka imlang - sahlang."**

17 "Ka Jingialap ia ka Gospel ha Ri Khasi Jaintia bad Karbi Anglong - Ka kam ba kongsan jong ka Balang ha shuwa ban poi bad hadien ka 2000 snem "

18 "Ki Samla Khristan kum ki Nongtei ia ka Jaitbynriew "

19 "Ki Samla Khristan bad ka Jingsakhi ia U Jisu Khrist ha kane ka Juk kaba mynta "

20 "Ka Jingpynkhreh jong ka Balang ia ka Spah Snem kaba 21 (twenty first century) "

HA KA KTIEN PHARENG

1 "The Missionary Enterprise in the Hills District of Assam - A Commentary " (Printed and Circulated since 1958)

2 "Neccessity of Church Union in North East India "

3 "Christian Response to the Problems of Today "

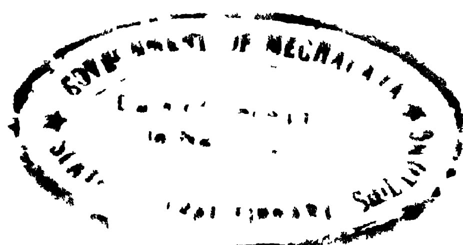
4 "Historical Perspectives of Presbyterianism "

5 "Reflections on the 'Lima Document' - relating to the Ministry of the Church "

6 "Decade of Evangelism (1991-2000 A D) - Opportunities and Challenges "

7 "Inter-State Relations in the North East with special reference to Regional - Co - operation

8 "Mission and Rules of Comity Present Context in North East India "

"Ka Jylli Saiñ-Pyrkhat Khristan" ka dei ka seng kaba dang pynlong shen da ki katto katne ki rangbah Ka jingthmu jong ka ka long ban ia noh synñiang sha ka thiar jong ka pyrkhat ka pyrdaiñ ka ban kham ia dei dur bad ka juk ba mynta kumjuh bad ka lawei.

Ki Dkhot jong kane ka kynhun barit ki long kine - Mr. I. M. Simon, Mr. B C. Jyrwa, Mr. M. G. Lyngdoh, Mr. W. R. Laitflang, Dr. H. Ghonglah, Mr. S. S. Majaw, Rev. Dr. E. R Tongper, Rev. S. S. Majaw, Rev. Dr. M. J. Hynniewta.